

LÄNSSTYRELSEN KALMAR LÄN
INFORMERAR

ODLINGSLANDSKAPET I KALMAR LÄN

- Bevarandeprogram

EMMABODA KOMMUN

Utgiven av: Länsstyrelsen i Kalmar län, oktober 1995

Kulturmiljöenheten
Lantbruksenheten
Miljövårdsenheten

Författare: Rolf Gustafson
Ann Moreau
Kalmar läns museum

Omslagsbild: Flygfoto över Tomeshult, Algutsboda socken.
Foto: Leif Gustavsson, Länsstyrelsen.

Illustrationer: Om ej annat anges: Nils Forshed från böckerna "Om hävden
upphör" av Urban Ekstam och Nils Forshed samt "Ängar" av
Urban Ekstam, Mårten Aronsson och Nils Forshed.
Bild s 5: Bengt Andersson, Länsstyrelsen

Foto: Om ej annat anges: Länsstyrelsen.

Karttillstånd: Lantmäteriet medgivande 95.0407

Tryckt hos: Länsstyrelsens tryckeri 1995

Upplaga: 150 ex

Meddelande 1995:18
1995-10-10

Innehållsförteckning

Allmänt om bevarandeprogrammet	5
Odlingslandskapet i Kalmar län	13
Emmaboda kommun	29
Naturen	29
Jordbruket	29
Sammanställning	29
Bevarandeområden i Emmaboda kommun	30

Bevarandeområden i Emmaboda kommun

Algutsboda socken.....36

1. Bodaskog (Skogslund)	36
2. Tomeshult.....	36
3. Huvudhultaö	37
4. Anemåla	37
5. Bökevara.....	37
6. Huvudhultakvarn	38
61. Högahult	38
7. Västra Stamphult	38
8. Östra Stamphult.....	40
9. Ingelsmåla	40
10. Hermanstorp	41
11. Gransjö	41
12. Norra Åleberg.....	41
13. Duvemåla	43
14. Grimagårde.....	43
15. Lidahult	44
16. Rostock.....	44
Långasjö socken.....45	
17. Ingemundebo	45
18. Hamburg.....	45
19. Mundekulla.....	45
20. Harebo	47
21. Skallebo	47
22. Strängsmåla	47
23. Klasatorpet	48
24. Trollamåla	48
25. Plaggebo	49
26. Karsamåla.....	49
27. Pellamåla	50
28. Skurebo.....	50
29. Lida.....	51
30. Allgunnås	51
31. Enkoneryd	53
32. Runnamåla.....	53
33. Rammsjö.....	53
34. Piggsmåla	54

Vissefjärda socken 56

35. Knappsmåla	56
36. Stekaremåla.....	56
37. Rørsbo.....	56
38. Tørsbo	57
39. Gusemåla	57
40. Brinkabo	58
41. Karamåla.....	58
42. Hovgård	58
43. Norra Målaretorp	59
44. Buemåla	59
45. Stångsmåla	60
46. Ebbamåla	60
47. Sutaremåla	60
48. Lekaremåla.....	62
49. Udden.....	62
50. Kyrkeby	62
51. Flädingstorp	64
52. Stolpabäck.....	64
53. Djuramåla.....	65
54. Bredasjö	65
55. Hulan.....	66
56. Förlångsö	66
57. Klippingsbo.....	66
58. Nickemåla	67
59. Södra Lindön	67
60. Parismåla.....	67

Biäleho i Bråhøden. Oskarshamns kommun. Foto länsstverlsen.

ALLMÄNT OM BEVARANDEPROGRAMMET

Bakgrund

Det öppna landskapet, jordbrukslandskapet är ett resultat av många generationer jordbrukares hårda arbete för att kunna försörja sig och sina familjer. I landskapet omkring oss finns mängder av spår som berättar om deras möda för att bryta och odla marken. Stensträngar och odlingsrösen som visar var de hade sina åkrar. Trägårdsgårdar och stenmurar som talar om var förfäderna hade sina djur.

Bondens landskap kom att bli ett rum för biologisk mångfald. Öppenheten gav ett ökat utrymme för gamla arter och skapade också utrymme för nya arter av såväl växter som djur. Åkerholmar, diken och stenmurar är exempel på livsmiljöer som är direkt knutna till odlingslandskapet.

Det kulturella rummet, odlingslandskapet är förutsättningen för det naturliga rummet, naturlandskapet. Samtidigt gäller förstås det omvända, naturen är en förutsättning för det

kulturella värdet. Dessa båda går hand i hand, det är omöjligt att skilja natur- och kulturvärden ifrån varandra.

I och med nya arbetsmetoder inom jordbruket kan man i dag se hur det gamla öppna odlingslandskapet blir mer och mer sällsynt. Mekaniseringen har medfört att åkrar och slåtterytor lagts ihop till större enheter, lador försvinner, diken läggs igen, åkerholmar rensas bort och odlas upp. Mångfalden i landskapet går förlorad, istället får vi ett rationellt och lättskött landskap. Följden blir att det växt- och djurliv som är gynnat eller beroende av hävden får mindre utrymme i landskapet och riskerar att helt försvinna. Många av de arter som är hotade i Sverige idag är knutna till odlingslandskapet.

För att motverka de negativa konsekvenserna av förändringen i jordbruket har riksdagen fastställt ett miljömål (SFS 1989/90:146). Utgångspunkten för detta är att ett rikt och

varierat odlingslandskap skall finnas i hela landet. De delar av odlingslandskapet som innehåller höga natur- och kulturvärden skall bevaras så intakta som möjligt. Detta skall göras genom en rad olika åtgärder. Grunden är att alla som brukar mark, skall ta hänsyn till de värden som finns i området. Detta uttrycks bland annat i Skötsellagens hänsynsparagrafer. Ett annat instrument är den särskilda ersättning för landskapsvård som kan ges till brukare som får extra kostnader för hänsyn till särskilda värden. Denna ersättning kan utgå till områden med höga natur- och kulturvärden.

Till sist är det ändå så att den viktigaste landskapsvårdaren är den intresserade och miljömedvetna jordbrukaren som, genom sin kunskap och sitt arbete bedriver ett modernt jordbruk på ett sådant sätt att natur- och kulturvärden bevaras. Landskapet är inte bara en vacker bakgrund, utan en arbetsplats för många människor, och förutsättningen för många fler människors dagliga bröd.

Programbeskrivning

Detta bevarandeprogram är det första mer heltäckande försök att skildra de natur- och kulturvärden som finns i Kalmar län. Programmet är länsstyrelsens långsiktiga program för bevarande av dessa värden och kommer att revideras när så bedöms erforderligt.

Bevarandeprogrammet har upprättats av länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall verka för ett brett engagemang, och medverkan, i bevarandearbetet från andra regionala myndigheter, organisationer och kommuner. Medverkan skall syfta till att inblandade parter blir delaktiga och känner ansvar för programmets genomförande.

Inom länsstyrelsen har en arbetsgrupp, med representanter från bl a miljövårdsenheten, kulturmiljöenheten och lantbruksenheten deltagit. För varje kommun har utsetts en kontaktperson som har medverkat såväl med lokala kunskaper om odlingslandskapet som med kommunala intentioner som bl a tagit sig uttryck i kommunens översiktsplanering.

En samverkan mellan stat och kommun är helt nödvändig, både i planering och genom-

förande av bevarandeåtgärder i odlingslandskapet. Detta för att nå ett optimalt resultat av insatta medel från samhällets sida. Arbetet har följts av en referensgrupp med representanter från skogsvårdsstyrelsen, länsmuséet, länets kommuner, kommunförbundets länsavdelning. Lantbrukarnas Riksförbund, Sveriges Jordägarförbund, Hushållningssällskapet, ideella naturvårdsrörelsen och hembygdsrörelsen.

Bevarandeprogrammet har varit ute på remiss i länet samt till Jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket. Detta för att så långt möjligt nå en samsyn i frågor som rör bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden.

Programmets status

Bevarandeprogrammet har förankrats i länsstyrelsen på sådant sätt att det utgör beslutsunderlag vid vägning mellan bevarandeintressen och andra intressen angående nyttjande av jordbruksmark (nedläggning, omläggning, exploateringsföretag etc). Bevarandeprogrammet kommer att antagas av länsstyrelsens styrelse.

Mål

Miljömålet i den nya livsmedelspolitiken är att slå vakt om ett rikt och varierat odlingslandskap och att minimera jordbrukets miljöbelastning på grund av växtnäringssläckage och användning av bekämpningsmedel. Det är viktigt att odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden bevaras. Ett rikt och varierat odlingslandskap är av central betydelse för att säkra den genetiska mångfalden hos växter och djur. Jordbruket skall således beakta behovet av en god miljö och en långsiktigushållning med naturresurserna.

Jordbruk skall även i framtiden bedrivas i samtliga kulturlandskapsregioner. Värdefulla bebyggelsehistoriska lämningar och strukturer från olika tiders och regioners odlingssystem skall bibehållas. Olika bygder, med sina skilda typer av markutnyttjande, skall finnas representerade i hela landet. Kontakten med och förståelsen för det historiska arvet får inte gå förlorade.

Landskap från Häggemåla, Mönsterås kommun. Foto länsstyrelsen.

I *Naturvårdsplan för Sverige*, som är naturvårdsverkets strategi för säkerställandearbetet (skydd med stöd av naturvårdslagen), anges följande som mål för säkerställandearbetet:

Att säkerställa de värdefullaste delarna av odlingslandskapet, med sina skilda typer av naturliga slätter- och betesmarker och därmed förhindra att omistliga delar av vårt kulturarv går förlorade. Detta är en angelägen uppgift och ett nödvändigt led i arbetet med att förhindra fortsatt utarmning av landskap, biotoper, flora och fauna.

För kulturmiljövårdens del kan konstateras att fornlämningar i odlingslandskapet är säkerställda genom lagen om kulturminnen mm. För kulturmiljövården är det en angelägen uppgift att också säkerställa odlingslandskapets andra kulturhistoriska värden.

Målet är således att säkerställa ett, med hänsyn till de naturgeografiska och kulturhistoriska regionindelningarna, representativt urval av olika typer av värdefulla odlingslandskap.

I naturvårdsverkets långsiktiga handlings-

program för hotade arter anges följande beträffande målet för artskyddet:

”Inom ramen för det övergripande målet att bevara den biologiska mångfalden, syftar arbetet med att skydda hotade arter till att alla i landet naturligt förekommande arter skall kunna fortleva i livskraftiga bestånd. Vad gäller prioriteringen inom artskyddsarbetet påpekas härvid bland annat att Sverige har ett särskilt ansvar för globalt hotade arter, i synnerhet de arter för vilka svenska bestånd utgör en betydelsefull del av världspopulationen. Med livskraftiga bestånd avses att bestånden skall vara tillräckligt stora för att hålla risken för utdöende till följd av genetisk, demografisk eller miljömässig osäkerhet på en låg nivå. Med en hotad art avses en art vars långsiktiga överlevnad i livskraftiga bestånd inte är säkrad.

I artskyddsarbetet ingår att så långt möjligt bevara den genetiska variation som en art representerar. Således måste även bevarandet av geografiska underarter och åtskilda populationer beaktas.”

De kulturpolitiska målen anger att kultur-

miljövården skall vårda minnen av hela samhällets historia. Arvet från bondesamhället skall liksom arvet från andra samhällsformer föras vidare och bevarandet inriktas på samlade miljöer som inkluderar såväl landskapet som monument och objektvård. Kulturmiljövården skall alltså tillvarata de miljöer i odlingslandskapet som alltifrån äldsta tid och framåt visar historiska förlopp.

De övergripande målen skall uppnås genom att

- motverka passiva hot

- motverka aktiva hot

- utbyta information och erfarenheter

Motverka passiva hot

Passiva hot såsom nedläggning etc kan motverkas genom att:

- skapa förutsättningar för en levande landsbygd där jordbruk med djurhållning kan bedrivas
- jordbruket inklusive husdjursskötseln bedrivs på ett sådant sätt att odlingslandskapets stora natur- och/eller kulturmiljövården bevaras så långt möjligt bevara uppfattbara och sammanhängande miljöer och landskapsrum med värdefulla lämningar och strukturer som tydligt representerar olika kolonisationsskeden
- så långt möjligt bevara brukningsenheter med naturliga fodermarker (slätter- och betesmarker) för att förhindra fortsatt utarmning av odlingslandskapets hävdformade biotoper med dess hävdgynnade eller hävdberoende flora och fauna
- genomföra de insatser och åtgärder i artbevarandearbetet som preciseras i nämnda handlingsprogram för hotade arter
- betala ersättning till jordbrukare som bedriver jordbruk i områden med höga bevarandevärden på sådant sätt att natur- och kulturmiljövården bevaras
- genomföra säkerställande, skydd och vård (enligt naturvårdslagen) av de värdefullaste delarna av odlingslandskapet.

Motverka aktiva hot

- hindra energiskogsodling, skogsplantering, borttagande av odlingshinder och dikning i odlingslandskap med höga bevarandevärden

om åtgärden motverkar natur- och kulturmiljövårdena

- hindra exploateringsföretag av olika slag (täktverksamhet, vägbyggen kraftledningsbyggen, nybebyggelse etc) i områden med höga natur- och kulturmiljövården som kan ta påtaglig skada,
- hindra spridning av handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel på naturliga slätter- och betesmarker, åkerrenar, åkerholmar och dikesrenar.

Informera, diskutera, byta erfarenhet

- informera lantbrukare och allmänhet om odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården,
- diskutera och byta erfarenhet med lantbrukare i bevarandefrågor.

Mål för bevarandet av natur- och kulturmiljöer

- Alla förekommande naturtyper ska finnas kvar i en sådan utsträckning att de kan bibehållas i ekologisk balans.
- En rik och varierad fauna och flora ska bibehållas. De naturligt förekommande växt- och djurarterna ska bevaras i livskraftiga och reproducerande populationer.
- Jordbruket ska fortleva i alla bygder, inte bara koncentreras till de bygder som tidigt togs i anspråk, utan också finnas kvar i de senare koloniserade bygderna
- De markslag (åkrar, ängar och hagar) som skapats av ett brukningssätt som använts från järnåldern och fram till nutid ska finnas kvar.
- Anläggningar (hägnader, odlingsrösen, åkerholmar, mangelgravar osv) som är lämningar av äldre brukningssätt (starkt knutna till de lokala naturförutsättningarna) och återspeglar en äldre teknik, ska bevaras
- Regionala skillnader ska bevaras. Det gäller i hög grad byggnadstraditionen men även i mark- och materialanvändning
- Byggnader som representerar skilda tids-epoker eller skilda sociala förhållanden, vare sig de är unika eller typiska ska bevaras.
- Fasta fornlämningar i kulturlandskapet ska

vårdas, bevaras och levandegöras.

Syfte

Syftet med bevarandeprogrammet är att utgöra underlag för följande åtgärder:

- Tillämpning av naturresurslagens (NRL) bestämmelser om:
 - ekologisk särskilt känsliga områden (2 kap 3 § NRL)
 - områden av betydelse från allmän synpunkt på grund av dess naturvärden och kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet (2 kap 6 § 1 st NRL)
 - områden av riksintresse för naturvärden, kulturminnesvärden och friluftslivet (2 kap 6 § 2 st NRL)
 - områden som med hänsyn till de samlade natur- och kulturvärdena i sin helhet är av riksintresse (3 kap NRL).

Dessa bestämmelser anger att områdena skall eller skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada eller påtagligt skada natur- och kulturmiljön. Bestämmelserna skall tillämpas vid planläggning och tillståndsprövning enligt en rad andra lagar.

Bevarandeprogrammen kommer att utgöra ett av underlagen för framtida översyn av områden av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövärden och friluftslivet vad gäller odlingslandskapet (se nedan).

- Fysisk planering på olika nivåer. Programmet bör samspela med den översiktliga fysiska planeringen i kommunerna. Det kan utgöra underlag för överväganden i den kommunala översiktsplaneringen. I översiktsplanen kan kommunen redovisa sin viljeinriktning beträffande bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden och ange vilka hänsyn som skall tas till dessa intressen vid prövning av exploateringsföretag. Programmet kan på motsvarande sätt utgöra underlag för upprättande/revidering av regionala och kommunala naturvårdsplaner/-program och kulturmiljöprogram.
- Översyn och eventuell revidering av naturvårdsverkets och riksantikvarieämbetets beslut angående områden av riksintresse för

naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv, där odlingslandskapet motiverar riksintresset.

- Samordning och styrning av samhällets olika former av ekonomiska ersättningar och stödresurser till de (för natur- och kulturmiljövärden) värdefullaste områdena och där bevarandenyttan av insatserna bedöms bli störst. Exempel på sådana resurser är bl a EU's miljöstöd, ersättningen för landskapsvård i odlingslandskapet, anslagen för Naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet, anslagen för Vård mm av kulturlandskap och fornlämnningar, statliga medel för vård av naturreservat mm, kommunala medel etc. Samordning av olika former av bidrag och ersättningar, såväl statliga som kommunala, måste ske för att få en effektiv, optimal och framsynt användning av insatta medel.
- Tillämpning av bestämmelserna i skötselagen om anmälningsplikt för nedläggning av jordbruksmark inklusive beslut om "12-månadersområden" (4 § SkL). Programmet utgör underlag för bedömning av konsekvenserna, från natur- och kulturmiljösynpunkt, av nedläggning av jordbruksmark.
- Beslut om statligt stöd för omställningsåtgärder i jordbruket. Principen bör vara att medel ur detta anslag inte skall utgå om omställningsåtgärden motverkar preciserade natur- och kulturmiljövärden av hög dignitet. Länsstyrelsen bör istället förhandla med berörd lantbrukare om ersättning för fortsatt hävd av området.
- Säkerställande med stöd av NVL av de för natur- och kulturmiljövärden värdefullaste delarna av odlingslandskapet. Programmet möjliggör en långsiktig och planmässig hantering av säkerställandearbetet. Det gäller bl a planering för nyttjande av statliga medel för markförvärv, intrångsersättning och vård men utgör också ett viktigt underlag för de kommuner som vill engagera sig i säkerställandearbetet.
- Tillämpning av hänsynsreglerna i skötselagen, skogsvårdslagen och naturvårdslagen liksom tillämpning av 19 och 20 §§ naturvårdslagen.
- Samordning mellan bevarandeintressena i odlingslandskapet och skogsplantering på

nedlagd jordbruksmark. I samband med Översiktlig skogsinventering (ÖSI) och annan skoglig inventering och planläggning avgränsas många marker, där jordbruksdriften nyligen upphört eller där driften är så extensiv eller temporär till sin karaktär, att de, trots viss hävd, kan betraktas som skogsmark av skogsvårdsstyrelsen. Många av dessa igenväxande betes- eller slåttermarker bildar ofta ramen runt den idag välhävddade odlingsmarken. Ett bevarande av enbart idag hävddad mark där igenväxningsmarkerna går förlorade genom en olycklig hantering skulle minska värdet av de bevarandeinsatser som utförs. I skogsvårdslagen finns ett reproduktionskrav på äldre nedlagd jordbruksmark och statligt stöd utgår till viss skogsplantering. En samordning av denna verksamhet med bevarandeprogrammet är därför viktig.

- Information till markägare och allmänhet om odlingslandskapets bevarandevärden.

Metod

Följande arbetsmetodik har använts vid upprättande av bevarandeprogrammet:

- Genomgång och sammanställning av uppgifter från olika inventeringar, naturvårdsverkets och riksantikvarieämbetets beslut om områden av riksintresse, naturvårdsplaner, kulturmiljöprogram, kommunernas översiktsplaner etc. På grund av behovet och nödvändigheten av att snarast få fram bevarandeprogrammet har det inte funnits tid för någon ny omfattande inventering.

- Precisering av bevarandevärdena i det agrara vardagslandskapet samt vad tillämpning av (hänsyn enligt) 6 a § SkL innebär för länet.

- Bedömning av bevarandevärdet inom särskilt utvalda områden med länet som referensområde. Detta moment innebär värdering och klassificering av bevarandevärdet enligt särskilda kriterier.

Stenmurar vid Barnebo, Högsby kommun. Foto länsstyrelsen.

Kulturmiljövårdens urvalskriterier

De områden som valts ut på grund av sina värden för kulturmiljövården är sådana som särskilt väl

- visar hur marken utnyttjats i ekonomiskt avseende under flera århundraden, alltifrån de betesområden där de första jordbrukarna gav upphov till stenålderskulturen ända till den sena fasen under 1800- och 1900-talen.

- representerar traditionell markanvändning med ängsslåtter och betesdrift på skogsbeten och hagmarker då åkern vandrade i ängen och där åkerbruk och boskapsskötsel var en sammanhängande funktion. Marken har varit organiserad i inägor och utmarker, där inägan med bebyggelsen utgjort kärnan i driften. Åkerformer, hägnader, gårdesgränser, fägator, odlingsrösen osv berättar om olika tiders markorganisation och jordbruksteknik.

- utgör odlingssystem som är karaktäristiska i Kalmar län. De har utvecklats efter naturförutsättningarna i länet, men visar också länets kulturella särdrag. Dagens jordbruksföretag avspeglar i driftsinriktningen på det hela taget historiska förhållanden och har behållit sina karaktäristiska bebyggelselägen.

Naturvårdens urvalskriterier

De områden som valts ut på grund av sina värden för naturvården är sådana som har kvar biologiska värden som är knutna till den markanvändning som kännetecknar regionen eller bygden. Det är då fråga om områden som uppvisar en traditionsbunden kontinuitet i markanvändningen och därför hyser biologiska värden vilka är resultat av en genom tiden relativt oförändrad hävd.

Helhetssyn

Urvalet av områden bygger på en helhetssyn. Det finns starka samband mellan bevarandet av den hävdgynnade floran och faunan och de kulturhistoriska värdena i landskapet. Alla dessa aspekter har vägts in vid bedömningen. Största totala värde har oftast sådana områden som har en kombination av natur- och kulturmiljövården av nationell klass. Urvalet har

därför koncentrerats till bygder med ett mångformigt odlingslandskap. Till exempel där åker omväxlar med riklig förekomst av naturliga betesmarker kombinerat med många äldre odlingsspår och byggnader.

Urvalet innebär en prioritering av större sammanhängande miljöer som gårdar, byar eller hela bygder. Sådana kriterier som att området besöks av många människor, att området ger skönhetsupplevelser eller möjlighet till olika studier kan också vägas in vid urval av områden men de bör ses som stödkriterier och kan inte tillmätas samma betydelse som de rena natur- och kulturmiljövärdena.

Klassificeringen har skett enligt följande:

Klass 1 - högsta bevarandevärde

Klass 2 - mycket högt bevarandevärde

Klass 3 - högt bevarandevärde

Områdena redovisas på den topografiska kartan i skala 1:50 000.

Områdena beskrivs. Bland redovisas hur värdefulla de är och i vilka avseenden de är värdefulla. Resultatet sammanställs.

Redovisning av grundläggande principer för prioritering av områden som bör tas upp i åtgärdsprogrammet och som således bör komma i fråga för aktiva bevarandeåtgärder från samhällets sida under den första treårsperioden.

Underlag

Bland annat följande inventeringar ligger till grund för upprättande av bevarandeprogrammet:

- Områden av riksintresse för naturvård, kulturmiljövård och/eller friluftsliv där odlingslandskapet motiverar riksintresset. Beslut av naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet under åren 1987-1989.
- Områden i naturvårdsplaner eller kulturmiljöprogram med odlingslandskap som har uttalat värde.
- Bebyggelseinventeringar. Länsstyrelsens, länsmuseernas med fleras inventeringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och bebyggelsemiljöer i odlingslandskapet.

- Fornlämningsregistret. Riksantikvarieämbetets inventeringar av landets samtliga kända fornlämningsmiljöer, i detta fall fornlämningar knutna till odlingsbygder i form av gravanläggningar och andra monument samt agrara lämningar som stensträngar, husgrunder, fossil åkermark etc
- Regionala fornvårdsprogram upprättade av länsstyrelserna och riksantikvarieämbetet.
- Resultat från ängs- och hagmarksinventeringen. Naturvårdsverket och länsstyrelserna genomför en riksomfattande inventering av naturliga slätter- och betesmarker.

I inventeringen sker urvalet av objekt och bedömningen av naturvärdet enligt särskilt angivna kriterier, som framgår av naturvårdsverkets handbok. Objekten klassificeras med hänsyn till bevarandevärdet i följande tre klasser:

Klass 1 - högsta värde

Klass 2 - mycket högt värde

Klass 3 - högt värde

En systematisk inventering och bedömning efter enhetliga principer av odlingslandskapet i sin helhet har dock inte gjorts. Tiden har inte medgivit det.

- Floristiska inventeringar, t ex avslutade och pågående landskapsfloraprojekt.
- Information från naturvårdsverkets och lantbruksuniversitetets (SLU) databank för hotade arter.

- Äldre kartmaterial i lantmäteriets arkiv. Äldre lantmäterikartor är de viktigaste källorna till kunskapen om odlingsmarkens användning under olika perioder, också beträffande vegetation och fysiska lämningar. Genom jämförelse mellan exempelvis häradskartor, storskiftes- och lagaskifteskartor kan dagens markslag och bebyggelsegrupperingar dateras. En metod för tillämpning av historiska kartöverlägg finns utarbetad av Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet och publicerades av riksantikvarieämbetet under 1991.

- För Kalmar län finns för en del kommuner en via flygfoto och studier av äldre kartmaterial relativt heltäckande bild av hur och om landskapet har förändrats från 1700-talets mitt och fram till idag.

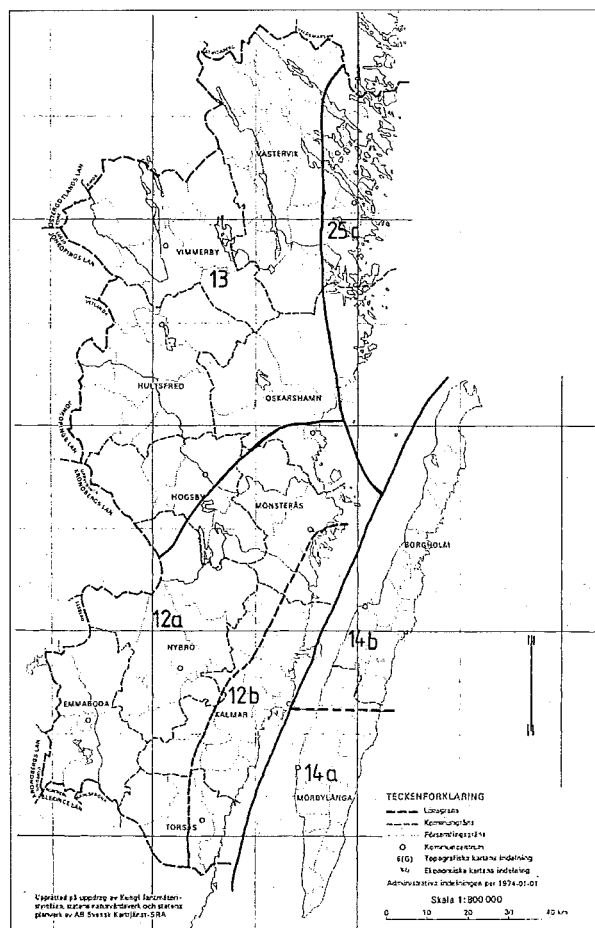
- IR-flygbilder.

- Förändringsstatistik. Kartredovisning och statistik som redovisar relativ andel åker respektive skog per socken för åren 1885, 1932 och 1981. Framtaget av riksantikvarieämbetet genom bearbetning av lantbruksregister, 1990.

- Information från LRF-kretsar, hembygdsföreningar, skogsvårdsstyrelsen, lantbruksenheten, kommuner, naturskyddsföreningar m fl.

ODLINGSLANDSKAPET I KALMAR LÄN

Odlingslandskapets karaktär

Naturgeografiska regioner.

Regionernas numrering i texten anknuter till kartan.

Enligt Nordiska Ministerrådets klassificering omfattas Kalmar län av fyra olika naturgeografiska regioner:

- Sydöstra Sveriges skogs- och sjörika slättområde
- Sydsvenska höglandets centrala och östra delar
- Sörmlands och norra Götalands skärgårdar
- Öland.

Sydöstra Sveriges skogs- och sjörika slättområde (region 12 a) omfattar södra halvan

av länets fastlandsdel upp till en linje Alsterbro – Allgunnen – Finsjö – Oskarshamn. Det omfattar mynningsdelen av Emåns, nedre halvan av Alsteråns samt Snärjebäckens till och med Nättrabyåns huvudflodområden i södra länsdelen.

Terrängen är flack men ger ändå inget bestämt intryck av slätt, beroende på att större delen av området är skogsbevuxet. Moränhöjder och åsar får en framträdande roll i det flacka landskapet.

Berggrunden domineras av urberg (graniter och porfyryr).

Området, som till hälften ligger över högsta kustlinjen, är till större delen av morän med liten frekvens av kalt berg och föga finsedimentinslag. Isälvsmaterial spelar stor roll och välutbildade åsar förekommer, lokalt med drag av åsnät. Markens podsolering är svag.

Normaltemperaturen under januari varierar mellan -1°C vid kusten och -3°C i inlandet. Under juli är normaltemperaturen omkring 17°C i hela området. Nederbörden är förhållandevis låg (600-700 mm/år; värden korrigerade för avdunstningsförluster i insamlingskärl) liksom avrinningen (150-250 mm/år). Såväl nederbörd som avrinning är lägst närmast kusten och högst i de inre delarna av området.

Barrblandskog dominerar, men i kulturbygder finns starka inslag av lövskog. Blåbärsgrenskog blandas speciellt på isälvsmaterial med lavtallskogar. De fåtaliga myrarna är huvudsakligen av tallmossetyp.

Området närmast Kalmarsundskusten bildar en egen underregion (12 b), kännetecknad av bland annat kambrosilurberggrund (sandsten), uppodlat landskap med ekblandskogar, långsmala strandängar med vassvikar samt kraftigt vattenunderskott under vegetationsperioden.

Sydsvenska höglandets centrala och östra delar (region 13) omfattar den norra halvan av länets fastlandsdel utom kustzonen från Figeholm och norrut. Området berörs av Motala ström- Stångåns, Vindåns, Storåns, Bo-

torpsströmmens, Marströmmens, Viråns samt större delen av Emåns avrinningsområde.

Regionen hyser två olika landskapstyper, sprickdalslandskap i de östra delarna och kullig terräng i de västra. Sprickdalslandskapet kännetecknas av att höjdryggar med ett tunt eller rentav inget jordtäckte omväxlar med långsmala, ler- eller vattenfyllda dalgångar. Den kulliga terrängen väster därom är en mer direkt utlöpare av det småländska höglandet, med ett mer kuperat landskap och större höjdskillnader än i Tjustbygden.

Berggrunden domineras av urberg (graniter och porfyrier/hälleflintor). Specifikt för regionen är de skuror eller isälvkanjondalar som bildats i fast berg, exempelvis More kastell. Mest karakteristiskt för sprickdalslandskapet är att mer än hälften av landytan upptas av kalt berg. Jordlagren, i huvudsak finsediment på dalbottenarna, innehåller i många fall kalkhaltigt material som av inlandsisen transporterats ned från kalkområdena i Östergötland. Bergkullterrängen västerut kännetecknas av morän och grus. Isälvsmaterialet uppträder som åsar, som

ett flertal större deltar till exempel vid Hultsfred, samt som stora sandfält till exempel vid Mörlunda.

Den kulliga terrängen återfinns i huvudsak över högsta kustlinjen, medan sprickdalslandskapet ligger under. Jordmånstypen varierar mellan podsol, brunjord och blandformer.

Normaltemperaturen är under januari omkring -3°C och under juli omkring 17°C i hela området. Såväl nederbörd (650-700 mm/år; korrigerade värden) som avrinning (200 mm/år) ligger på en jämförelsevis låg och jämn nivå inom regionen.

Regionen hör till barrskogsbygden även om ett betydande inslag av ek förekommer, framför allt i sprickdalslandskapet. Tallskogar av hällmarkstyp överväger i öster; längre västerut blir inslaget av tallhed på sandunderlag större. I övrigt dominerar blåbärsgrenskog. Myrarna är i allmänhet små men talrika och av tallmossetyp.

Sörmlands och norra Götalands skärgårdar (region 25c) är en underregion inom Östersjökustens skärgårdsområde. I den underre-

En välbetad hällmarkstorräng. Foto länsstyrelsen.

gion som förekommer i länet saknas skär-
gårdsbjörkskog, samtidigt som årsmedeltem-
peratur och vattenunderskott under vegeta-
tionsperioden är högre än i huvudtypen. Om-
rådet, som omfattar den nordöstra delen av
Kalmar län från Figeholm och norrut, ligger i
sin helhet under högsta kustlinjen. Det berör
de kustnära delarna av de mindre avrinnings-
områdena från Viråns mynning och norrut till
länsgränsen.

Landskapet har sprickdalskaraktär som i
havsbandet övergår i skärgård med fjärdar,
öar och skär.

Området vilar på urbergsgrund, där bland
annat de äldsta geologiska bildningarna i länet
– Västervikskvartsit och Loftahammarsgra-
nit – ingår.

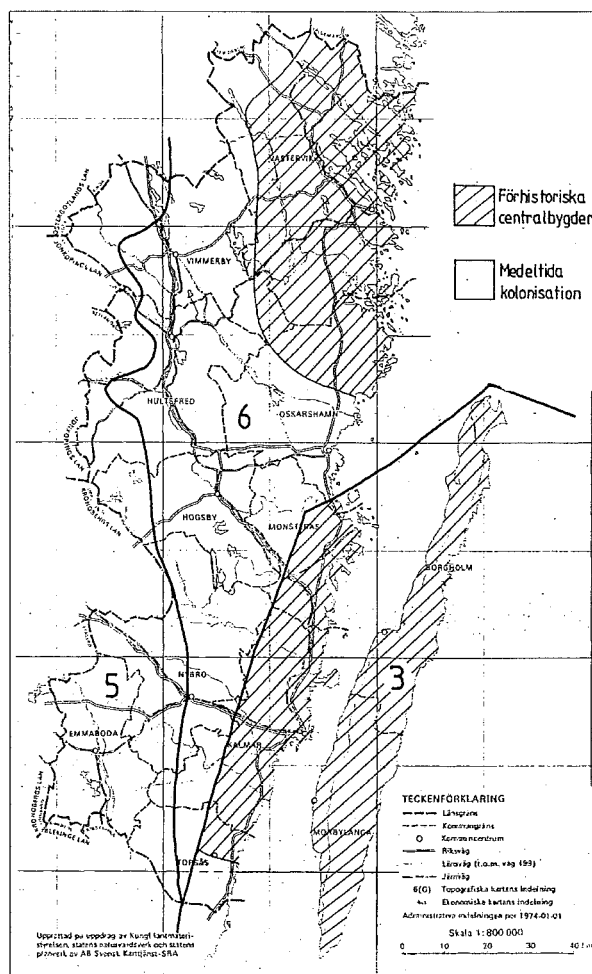
Kännetecknande för området är vidare de
tunna jordlagren, som påverkats av vågor och
bränningar i samband med landhöjningen. Berg
i dagen förekommer med hög frekvens. Finse-
dimenten i dalgångarna är i allmänhet kalkpå-
verkade. Enstaka små åsstråk förekommer.

Klimatet utmärks av milda vintrar samt
torra och varma somrar. Årsnederbörden är
låg (650-700 mm/år; korrigerade värden) lik-
som avrinningen (200 mm/år).

Hällmarkstallskog förekommer på klippor
längs kusten. Innanför finns barrskog som i
närheten av bebyggelse övergår i ädellövskog,
främst med ek. Kalskärgård finns utbildad i
yttre kustbandet, där särskilt fågelskären har
en artrik vegetation av spillningsgynnade
växtarter. Skogsgränsen mot kalskärgården
utgörs av tall.

Havsstränderna är övervägande steniga
med ett glest växttäck. I skyddade lägen,
främst i anslutning till större vikar finns
strandängar på finkorniga sediment.

Slätt är den förhärskande terrängformen på
Öland (region 14). Huvuddragen i landskapet,
som i sin helhet legat under högsta kustlinjen,
bestäms av mot ost- sydost svagt stupande
lagerserier av kambrosiluriska sedimentberg-
arter. Berggrunden består i huvudsak av orto-
ceratitkalksten med underliggande alunskiffer.
Den senare går i dagen här och var utmed den
västra landborgsbranten.

Agrara kulturlandskapsregioner i Kalmar län

Regionernas numrering anknyter till kartan.

Region 3: Öland och sydostsmåländska slättbygden

Naturgeografisk bakgrund

Regionen sammanfaller med de naturliga jord-
bruksområdena Kalmar-slätten och Öland.
Berggrunden utgörs vid Kalmarkusten främst
av kambrisk sandsten och på Öland i sin helhet
av kambrosiluriska sedimentbergarter, huvud-
sakligen kalksten. Slättområdet vid Kalmar-
kusten karaktäriseras av genom sprickdalar
sönderskurna platåer. Slätt är den förhärskande
terrängformen på Öland. Regionen har som
helhet legat under högsta kustlinjen och tillhör
huvudsakligen ek- och granskogsregionen. Re-
gionen motsvaras av de naturgeografiska regi-
onerna 12b och 14a + b (sydöstra Smålands
skogs- och sjörika slättområden och Öland).

Historisk tillbakablick

Regionen var centralbygd under förhistorisk tid och medeltid. Andelen adliga säterier är relativt ringa. Regionen dominerades före skiftena av tresäde längs smålandskusten och av två- och tresäde på Öland. Bebyggelsen utgjordes till stor del av solskiftade regelbundna byar, på Öland ofta i form av radbyar. Torpbebyggelsen har varit av relativt begränsad omfattning. Särskilt gällde detta för Öland. Gårdsformen var götisk. Utflyttningen av gårdar i samband med skiftet var relativt omfattande.

Dagens landskap

Regionen karaktäriseras av hög uppodlingsgrad och hög gårdstäthet. Godsbildningen är relativt ringa. Bebyggelsen utgörs huvudsakligen av byar. På Öland finns ännu bilden av de stora radbyarna kvar. Vegetabilieproduktionen uppvisar en hög andel odling av vall, sockerbetor och trädgårdsprodukter. Den omfattande vallodlingen är avhängig av den stora animalieproduktionen i området i form av nötboskap och får.

Region 5: Sydsvenska höglandets skogsbygder

Naturgeografisk bakgrund

Regionen överensstämmer med produktionsområdet sydsvenska höglandet. Berggrunden domineras av gnejs och granit. Områdets södra och västra delar utgörs huvudsakligen av flacka landskapspartier, med inslag av spridda restberg. Områdets östra del är främst kuperad bergkullterräng. Regionen domineras av morän. Huvuddelen av området har legat över högsta kustlinjen. Vegetationszonen är ek- och granskogsregionen. Området motsvaras av delar av de naturgeografiska regionerna 11, 12 och 13 (sydsvenska höglandets och smålandsterrängens myrrika västsida, sydöstra Smålands skogs- och sjörika slättområden, sydsvenska höglandets centrala och östra delar).

Historisk tillbakablick

I området fanns skilda förhistoriska centralbygder, omslutna av förhistorisk marginalbygd och medeltida kolonisationsområde. I de centrala bygderna fanns under medeltid och stormaktstid riklig förekomst, men dessa var i

allmänhet ganska små och gav i regel inte upphov till någon större godsbildning. Ett viktigt undantag är Visingsö med omgivning- ar som bildade Visingsborgs grevskap under 1600-talet. Det dominerande odlingssystemet var ensäde, med undantag av den nordöstra delen av regionen där tvåsäde var förhärskande. Bebyggelsen karaktäriserades före skiftena av ensamgårdar och mindre byar. Torpbebyggelsen var relativt omfattande i regionens nordvästra, norra och sydöstra del. Gårdsformen var i väster den västsvenska gården och i öster den götiska. Skiftet medförde att en relativt stor andel av gårdarna fick flytta ut, främst då i de starkt exploaterade förhistoriska centralbygderna.

Dagens landskap

Regionen karaktäriseras av låg uppodlingsgrad. Högsta uppodlingsgraden finns omkring Växjö i Kronobergs län. Godsbildning är genomgående ringa. Gårdstätheten är i allmänhet låg, med undantag av ett stråk norr och söder om Växjö. Dagens vegetabilieproduktion uppvisar en hög andel för främst odling av vall, vilket är avhängigt den omfattande animalieproduktionen i form av nötboskap och får.

Region 6: Östra götalandets mellanbygder

Naturgeografisk bakgrund

Regionen sammanfaller till stor del med östsvenska dalbygden och till en mindre del med skogsbygderna i Östergötland och Småland. Berggrunden utgörs främst av urberg. Landskapet är relativt flackt och får sin karaktär av genom sprickdalar sönderskurna plåtar. Jordarten är huvudsakligen morän. Regionen har som helhet legat under högsta kustlinjen. Området motsvaras av den östra delen av region 13 och del av region 35 (sydsvenska höglandets centrala och östra delar. Östersjökusten med skärgårdar samt Åland).

Historisk tillbakablick

Mellan Västervik och Valdemarsvik finns ett område som kan betecknas som förhistorisk centralbygd. För övrigt var området huvudsakligen förhistorisk marginalbygd och medeltida kolonisationsområde. Området hade en gles spridning av adliga sätesgårdar av i

allmänhet mindre omfattning. Regionen tillhörde det östsvenska solskiftesområdet med tvåsåde som dominerande produktionssystem. Byarna var som regel små, regelbundna och högt belägna i terrängen. Torpbebyggelsen var relativt omfattande i områdets norra del. Gårdsformen var götisk. Andelen utflyttade gårdar vid skiftet var förhållandevis hög. Det torde dock härvid finnas stora regionala skillnader.

Dagens landskap

Landskapet karaktäriseras av låg uppodlingsgrad och ringa bebyggelsetäthet. Godsbildningen är relativt ringa. Bebyggelsen utgörs av mindre byar, sällan över fem gårdar. Vegetabilieodlingen är i norra delen av regionen omfattande vad gäller brödsädesodlingen och

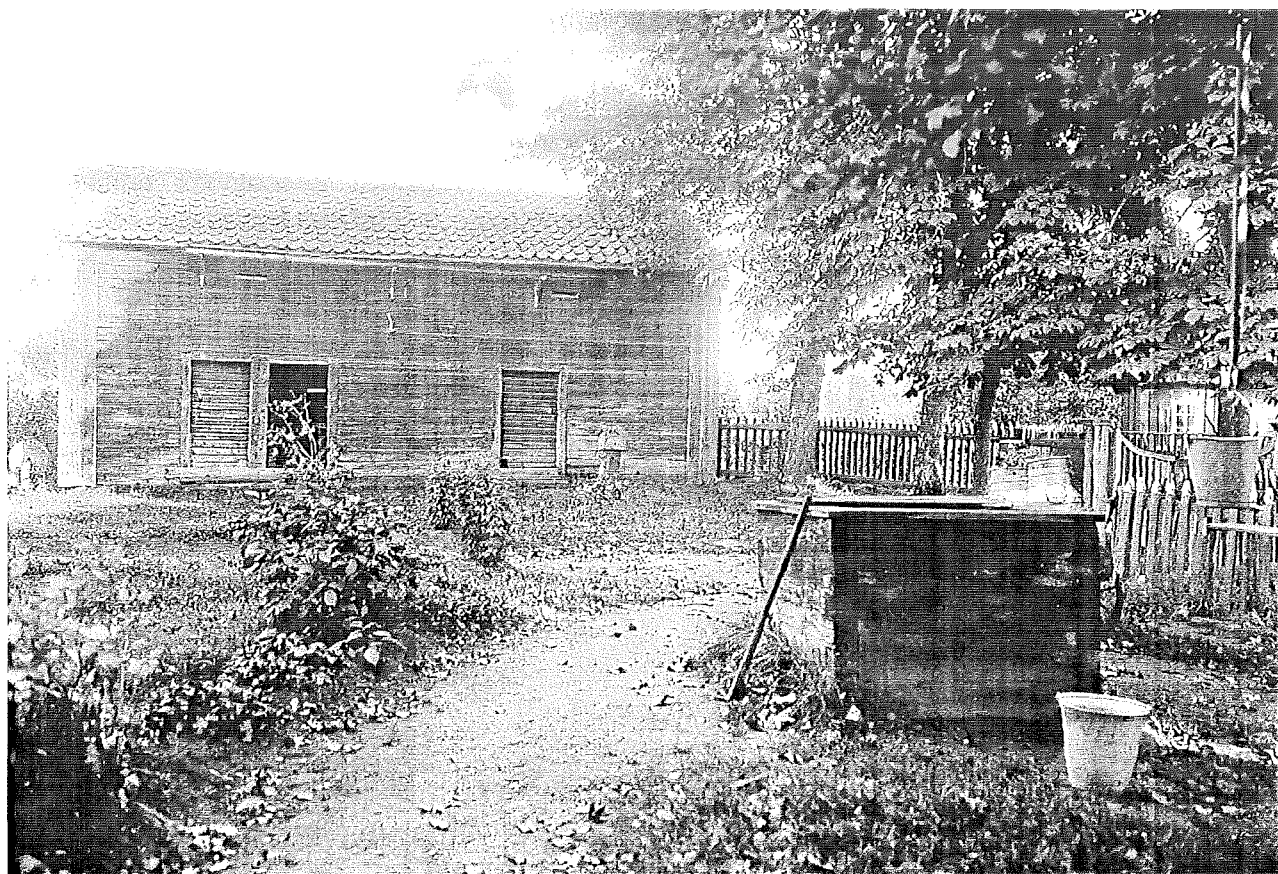
odling av baljväxter. Södra delen av regionen uppvisar en stor vallodling och sockerbetsodling. På animaliesidan dominerar nöt- och fårproduktion i områdets södra del. I norra delen av regionen förekommer omfattande uppfödning av höns och kycklingar.

Jordbruksstatistik

I tabellen nedan redovisas statistik från 1995 vad gäller följande:

- Areal åker inkl vall i hektar
- Areal betesmark i hektar
- Antal mjölkkor, totalantalet nötdjur, totalantalet får samt antalet företag i varje kommun som har resp djurslag.

Kommun	Åker Ha	Bete ha	Mjölkcor / företag	Summa nöt / företag	Summa får / företag
Borgholm	21 319	11 879	9 063/268	26 623/398	7 567/80
Emmaboda	2 524	1 488	445/19	2 803/119	880/19
Hultsfred	8 073	2 929	3 009/106	9 958/223	843/21
Högsby	4 417	2 229	1 203/43	5 741/115	976/21
Kalmar	21 531	3 472	5 472/129	16 481/226	2 928/44
Mönsterås	6 766	1 568	1 957/59	6 744/125	892/21
Mörbylånga	19 974	12 113	5 595/162	19 711/255	3 514/43
Nybro	5 529	3 048	1 584/65	7 562/238	1 890/40
Oskarshamn	4 235	1 763	1 097/47	4 642/140	1 446/36
Torsås	6 651	1 451	2 926/86	9 213/184	1 093/30
Vimmerby	9 340	4 210	4 478/148	13 414/260	1 680/27
Västervik	20 851	6 217	6 074/174	19 142/327	4 196/88
Summa Kalmar län	131 209	52 366	42 903/1 300	142 034/2 610	27 905/470

Artebäck i Förlösa socken, Kalmar kommun. Foto Kalmar läns museums arkiv.

Kolonisations- och odlingshistoria i Kalmar län

För att förstå, läsa och värdera odlingslandskapet behöver man kunskaper om gamla tiders samhälle. Naturförutsättningarna och de markslag som hävdats har format odlingslandskapet. Men bilden av landskapets innehåll framträder tydligare när man även ser till faktorer som statens makt och inflytande, jordbrukets organisation, marknaderna för jordbruksprodukter och de sociala skiktningarna. Dessutom är kolonisationsförloppet av stor betydelse för att regionala skillnader uppstått.

Stenålder

Införandet av åkerbruk och boskapsskötsel är troligen den viktigaste förändringen i människans historia. De tidigaste kända försöken att bruka jorden här finner vi ca 5 000-4 000 f.Kr. Då var klimatet tämligen varmt. Landet täcktes till större delen av lövskog och hade ett mycket större inslag av sjöar och våtmarker än idag.

I Södermøre med lagom fukthållande mark av finkornig mo och lera, där boskapsskötsel sannolikt har haft stor betydelse, finner man den första bondebygden i länet.

Även på Öland i Torslunda, Vickleby och Resmo socknar slog man sig ned tidigt. I länets norra delar koloniserades områden innanför kustsocknarna längs vattendragen Emån och Alsterån i Högsby, Långemåla och Virserums socknar. Dösar och stenkammargravar uppfördes under yngre stenålder. Den enda kända dösen i länet finns i Resmo socken på Öland. Dessa gravar är de enda synliga spår vi har idag efter de första bönderna. I Resmo finns de nordligaste exemplen längs Sveriges östkust. De utgör den yttersta utkanten på ett gravskick som annars finns spritt i hela västeuropa.

Bronsålder

Yngre stenålderns betes- och åkermarkskulturer hade öppnat gläntor i urskogen. Landskapet öppnades ytterligare under bronsåldern. På fastlandet finns två områden som antyder en

koncentrerad bronsåldersbebyggelse. Det ena är Tjust, och då särskilt det inre av Gamlebyviken, där länets tätaste förekomst av hållristningar, rösen och boplatsslämnningar finns. Det andra är Möre som är det enda området på fastlandssidan som är rikt på bronsåldersfynd.

Inte heller denna period har efterlämnat några andra spår av det odlade landskapet. Rösen och hållristningar kan dock ge oss en aning om var bronsålderns bebyggelse fanns.

Järnålder

Cirka 500 år f Kr förändrades jordbrukets grundförutsättningar. Klimatet blev kallare och boskapen kunde inte längre gå ute året runt, utan måste stallas upp på vintern. Människorna blev troligen bofasta och kunde hålla fasta åkrar med hjälp av den stallgödsel boskapen lämnade. Inför vintern samlades foder som hö och löv in. På så sätt började man hävda ängar som kom att bli en viktig del i dåtidens brukande.

Den äldsta järnåldersperioden är fyndfattig på fastlandet. På Öland är förhållandena annorlunda. Där är perioderna förromersk järnålder och romerskt järnålder (framförallt) d v s århundradena kring år 0 rikt representerade. Grunden för blomstringen var boskapskötsel och export av hudar och lädervaror till den romerska armén som låg förlagd i Nord- och Mellaneuropa vid den här tiden. Järnålderns fuktiga klimat har troligen haft en positiv påverkan på jordbruksnäringen på Öland. Här finns stora boplatsskomplex med fågator och fällor samt fossila (övergivna) åkerlappar bevarade på de öppna sjömarkerna. Där och i Mittlandsskogen finns rester av järnåldersbebyggelse. Det förefaller som om Kalmarbygden tjänat som Ölands utmark under perioden. Man tror att ätten (grupper om 20-30 personer) under järnåldern gemensamt ägde jorden och brukade den utan någon specialiserad arbetsfördelning.

Jordbruket skapade ett mycket ojämnt överskott. Ätten ansvarade för försvaret, religionen och rättsskipningen. När bosättningen blev fast krympte odlingsenheterna till hushåll på ca fem till tio personer, d v s en familj. Dessa hölls samman i hövdingadömen eller folkland.

Från medeltid till 1700-tal

Vid 1000-talets början var slättbygderna helt koloniserade. Spannmålsodlingen hade på slätten intagit en dominerande plats på bekostnad av boskapsskötseln, men boskapen höll kvar sin betydelse genom att bidra med gödsel och draghjälp. Nya redskap och bättre brukningsteknik möjliggjorde en omfattande nyodling under tidig medeltid. Den tekniska utvecklingen var mer omfattande än under senare medeltid och växelverkade med själva jordbrukets förändring.

Fram till 1300-talets början ökade befolkningen vilket medförde att jordbruket och bebyggelsen expanderade. Byarna i de centrala områdena blev efterhand stora, med många gårdar, medan de områden som uppodlades senare tenderade att mestadels ha byar med färre gårdar eller ensamgårdar.

Nyodlingen lades först i närheten av den gamla bebyggelsen där äldre enheter eventuellt kunde delas upp, men snart hade expansionen nått marginalen och man fick istället ta upp mark på utmarker och även i allmänningsskogar.

Vid mitten av 1300-talet inträffade en nedgång i hela Europa, den s k "agrarkrisen". Någon entydig förklaring till denna finns inte, men en av orsakerna var de farsoter, som drog fram, bl a digerdöden. Många gårdar ödelades, främst i nykoloniserade områden medan kärnbygderna klarade sig bättre genom krisen. På många håll i Sverige ändrades nu inriktningen på jordbruket från spannmålsodling tillbaka till boskapsskötsel. Boskapsskötseln hade också god avsättning genom den marknad för smör och oxar som bl a fanns i Nordtyskland. Kronan stödde exporten eftersom den innebar ett extra tillskott till statskassan.

"Den senmedeltida agrarkrisen" var huvudsakligen en kris för statsmakten och det kyrkliga och världsliga frälset. För skattebönder och andra innebar utvecklingen bättre ekonomiska villkor och ökat inflytande. Under medeltidens slutskede medverkade bönderna i riksdagsliknande möten och hade en viss politisk makt.

Krigens verkningar i Småland märktes på så sätt att landbornas avgifter till godsägarna

sjönk omkring år 1400. Många nybyggen lades öde. Marginella bygder och nyodlingar under tidig medeltid övergavs först. I Kronobergs län var det skogsbygderna i Varend som ödelades och i Kalmar län var det de inre delarna av Tjust. Ännu i början av 1500-talet var ödegårdarna så många att man kan räkna med att minst en tredjedel av bebyggelsen övergivits.

Vissa undersökningar visar dock att den negativa trenden inte var obruten ända fram till medeltidens slut. Det finns tecken på att ödegårdar ägda av Vadstena kloster uppodlades återigen under 1400-talets senare del.

I huvudsak hade läget stabiliserats vid 1400-talets slut. Människorna började återta tidigare odlingar och ny mark sveddes och röjdes igen. Hela 1550- och 1600-talets början präglades av kolonisationen i Småland. Det ligger nära till hands att tro att många nybyggen som upptogs under 1500-talet var senmedeltida ödesmål. Övergivandet av gårdar har därför inte haft någon bestående inverkan på landskapsbilden, d v s den är knappt märkbar för oss. Den är av begränsad omfattning och i huvudsak begränsad till skogstrakterna på gränsen mellan Kronobergs och Kalmar län.

En skattning av befolkningens storlek på 1520-talet har gjorts av L O Larsson. Han anger siffran till minst 65 000 och högst 100 000 människor inom nuvarande Smålands gränser. Kalmar län hade nära kontakter med Hansan och var manufakturbygd med immigration och snabb folkökning. Vi kan därför räkna med att befolkningsökningen var relativt stark här.

Jordens fördelning i Småland mellan självägande bönder, krona, frälse och kyrka varierade under olika perioder. Vid medeltidens slut ägde kyrkan ca 25% medan kronan hade ca 6%. Skatteböndernas andel var ca 33%. Frälset något mer. Kyrkans gårdar dominerade i Möre och Tunälän, på andra sidan länsgränsen var skattebönderna vanligare. Frälsejorden var helt dominerande kring Emåns lopp och i Vedbo och Varends gränssocknar. Gustav Vasas reduktion av kyrkans egendom innebar att det mesta av kyrkans jord gick över till kronan. Även nyodlingen innebar en ökning av kronogårdar.

Medeltidens grödor

Det vanligaste sädeslaget under 1500-talet, ungefär två tredjedelar av den odlade säden, var korn. Det användes både som brödsäd och för öltillverkning. Vete odlades i liten utsträckning, och förekom i bakad form endast hos de övre samhällsskikten. Rågen, som också var brödsäd, odlades troligen redan på 1400-talet och var under medeltiden vanlig. Höstråg var också det bästa sädeslaget för svedjebruk under tidig medeltid, men infördes i större skala och på fasta åkrar under 1300-1500-talen i Sveriges östra delar. Havre odlades, men knappast allmänt och främst som hästfoder. Andra grödor var rovor, lin, hampa, humle och i viss mån bönor och ärter.

1600-talet dominerades av de långvariga krig som Sverige förde. Kronans skuldsättning, krigsskulder och brist på kontanta medel, medförde att lön för tjänster och betalning av de stora privatlån som Sverige tagit för att finansiera krigen, måste betalas med jorddonationer. Ett annat skäl till de många jorddonationerna var att kronan ville knyta vissa befattningshavare och tjänstemän till sig. På så sätt kom stora delar av den växande adelns makt och rikedom att grundas på jorden, adeln blev därför liksom kronan bunden vid sin ställning som brukande jordägare.

På olika sätt har godsbildningen påverkat landskapets utseende i skilda regioner. Säterier är beteckningen på de gårdar som åtnjöt en mer fullständig skattefrihet än övrig frälsejord. De var stamgårdar för många adliga ätter. Fram till 1500-talets mitt låg säterierna i allmänhet i områden vid sidan av den befintliga bondebygden. Genom donationer under 1600-talet kom de däremot att läggas i de centrala odlingsbygderna där bönderna avhystes från gårdar eller byar. Man kan påstå att adeln under 1600- och 1700-talen förändrade landskapet genom privilegier som knöts till säterierna.

Början av 1700-talet var inledningen till en ny tid med nya tankar. Under den närmast följande "frihetstiden" ökade riksdagens makt och även om bondeståndet hade mindre inflytande än de övriga, var de svenska bönderna politiska ställning vid denna tid enastående i Europa.

Men jordbruket hade samtidigt stagnerat och blivit ineffektivt. Därför ägnade man stort intresse åt att utveckla näringslivet under 1700-talet. Viljan att åstadkomma mer rationella jordbruk ledde fram till de olika skiftesreformerna. De första skiftena genomfördes i form av storskiftet, en radikal ändring där varje bonde fick all sin mark i en enda brukningsenhet. Detta skifte var svårt att genomföra, då alla i byn måste godkänna det. 1803 fattades beslut om enskifte i riksdagen. Här i länet är det främst Öland som enskiftats. 1827 stadgades om laga skifte, och med det börjar en period av agrar utveckling.

Befolkningens antal ökade allt hastigare under frihetstiden. Ett led i ansträngningarna att försörja landsbygdens befolkning blev att tillåta hemmansklyvningar liksom fritt anläggande av torp på allmänningar.

Spannmålsodlingen fick också konkreta uttryck, t ex på Öland där en mängd väderkvar-

nar byggdes för att kunna ta hand om en större produktion. Under slutet av 1700-talet uppgick antalet väderkvarnar till nära tvåusen stycken.

Nya grödor gjorde sitt intåg, ärtväxter odlades allt mer och man prövade försiktigt med potatis. Den odlades i början sällan på större åkrar, utan hörde till trädgårdstäppan. Inte förrän man upptäckte möjligheten att använda den till brännvin, breddade odlingarna ut sig och då spred sig också kännedomen om potatisen som matväxt.

1800-tal: Expansion och skifte

Landsbygdens befolkning fortsatte att öka i allt snabbare takt. Under 1800-talets första hälft ökade den med 50-100%. Att befolkningen ökade ledde under 1800-talet till en stor livsmedelsbrist och ett behov av mera åkermark.

En gradvis uppodling av slätterängarna började, samtidigt som många ängar om-

Hage vid Krokshult, Oskarshamns kommun. Foto länsstyrelsen.

vandlades till hagar. Bruket av den odlade marken intensifierades och den höskörd ängen gav fick allt mindre betydelse. Foderväxter odlades nu istället på åkermarken. Ängsmarkerna, som låg i inägomarken, blev oftast åker, när de hade skiftats ut.

När skogens värde som virkesproducent ökade accepterades inte skogsbete längre. Man började använda de magrare delarna av ängen till bete. För jordbrukaren blev det nödvändigt att gå från extensivt till intensivt brukande, eftersom priset på arbetsinsatser stigit. I de befolkningsstäta jordbruksbygderna torde den specialiserade markanvändningen ha slagit igenom snabbast. På samfällt ägda marker eller boställen blev i allmänhet den äldre markanvändningen kvar längst.

Laga skiftet och befolkningsökningen fick till följd att hemmansklyvningen ökade på de nyskiftade ägorna, och ledde även till en allt större brist på mark. En omfattande nyodling påbörjades.

För att vinna ytterligare odlingsmark började en omfattande dikningsverksamhet på våtmarker och myrar. Nyodlingsföretagen kom att stödjas av staten och under 1800-talets senare del fick nästan alla större odlingsföretag anslag eller lån av statliga medel. En speciell dikningslag infördes 1879.

Vid 1800-talets mitt uppstod en ny exportmarknad för jordbruksprodukter i Västeuropa och detta innebar stora förändringar inom det svenska jordbruket. Odlingen inriktades på spannmål, i synnerhet havre som bl a exporterades till Storbritannien och Frankrike. Stora områden, som hade utdikats besåddes med havre, men också odlingen av vete ökade kraftigt. För att klara det ökade uttaget ur jorden, behövdes större mängder gödsel. Mot slutet av 1800-talet började konstgödsel i form av superfosfat och chilesalpeter att användas i liten skala. Kvävehaltiga gödselmedel började användas i större skala först långt in på 1900-talet.

Under ungefär samma tidsperiod blev också vallodling av kvävefixerande växter allt vanligare. Tidigare hade ängsarealen varit dimensionerande för åkerarealen men konst-

gödsel och vallodling kombinerat med växelbruk ändrade radikalt på förutsättningarna inom jordbruket. Det gamla uttrycket "äng är åkers moder" stämde inte längre. Arealen naturlig ängs- och betesmark sjönk successivt.

Jordbruksmarknaden nådde en höjdpunkt under 1850- och 1860-talet, men efterföljdes av några svåra missväxter. Industrin behövde allt mer arbetskraft och inflyttningen till städerna började. Under 1870-talet upphörde därför befolkningsökningen på landsbygden. Men varken industrin eller städerna kunde svälja den stora mängden människor som kom och både arbetslösheten och bostadsbristen ökade. Människor började emigrera till andra länder, framför allt till USA.

Det kom också rent administrativa reformer som innebar stora förändringar inom jordbruket. Näringsfriheten som infördes i etapper 1846 och 1864, gav fri etableringsrätt åt vem som helst som önskade starta ett jordbruk.

Genom att en exportmarknad öppnades utvecklades animalieproduktionen - framför allt mejerihanteringen. Stora ladugårdar byggdes, mejeriföreningar startade och nya uppfinningar gjordes för att tillvarata och lagra mjölk och smör. Landsbygdsbankerna som etablerades, gav lån till investeringar i byggnader och maskiner.

När befolkningstrycket ökade kunde inte längre skogen stå för ved och virke och samtidigt lämnas för fritt bete åt kreaturen. Virkesproduktionens betydelse ökade inte minst ekonomiskt. Skogsbetet minskade samtidigt i de utpräglade jordbruksbygderna. Skogsmarken har utarmats. I enlighet med tidens ekonomiska idéer skulle även skogsmarkens produktion ökas och ett led i förverkligandet av detta var att de skiften som genomfördes även omfattade skogen, som nu blev enskild mark.

Skogsbygdens utveckling under senaste århundradena har varit oerhört omvälvande. Under 1800-talet befolkades skogarna av torpare och nybyggare och nya småbruk anlades i rask takt. Genom den enträgna odlingsmödan skedde punktvisa uppodlingar överallt och skogsbygderna öppnades. Bildandet av

småjordbruk omhuldades av staten och under 1870-talet beslutades om avyttring av kronojord.

1900-tal

Fram till 1920-talet ökade åkerarealen i hela landet och jordbruket intensifierades ytterligare. Odlingssmarken nådde sin största omfattning omkring 1930. Den samlade jordbruksmarken, åker, äng och hage, omfattade då 4,8 miljoner ha, varav 3,7 miljoner utgjordes av åker. Gårdarnas antal var ca 300 000.

Under krigsåren bromsades utvecklingen tillfälligt men efter 1945 kom jordbruket att karaktäriseras av en allt snabbare minskning av såväl areal som antalet företag.

Konkurrensen med industrin gjorde högre lantarbetarlöner nödvändiga och bidrog därmed till en snabb mekanisering. På mindre gårdar kunde man inte bekosta stora maskin-parker. Istället införlivades dessa gårdars mark med större granngårdar. Inom kort lades också torpen ned och deras jord övertogs av modergården eller planterades med skog.

I slättbygderna gällde i hög grad fortsatt strukturrationalisering med sammanslagning av brukningsenheter. I skogsbygderna kom det i stället att handla om nedläggning av åkermark. Följden blev att landskapet slöt sig kring bebyggelsen i skogsbygden medan slättbygden fick allt färre men större brukningsenheter.

Under 1960-talet fortsatte omvandlingen i ännu snabbare takt och nu över hela landet. Genom riksdagsbeslut planerades nedläggningen. Jordbrukare skulle ha samma ekonomiska standard som industriarbetare. De gårdar som inte gav en sådan avkastning skulle upphöra och bonden söka sig till industrin.

Jordbruksproduktionen skulle ligga på en nivå som bestämdes i förhållande till rikets behov vid en eventuell avspärning.

De områden som sist koloniserades och uppodlats blev också de som först lades ned. Slättbygderna klarade sig betydligt bättre och har idag praktiskt taget all åkermark i behåll.

Areförlusten blev enorm. Av de 4,6 milj ha jordbruksmark som fanns 1944 har idag

omkring 1,4 milj lagts ned. De flesta ängs- och hagmarkerna har gått förlorade liksom 800 000 ha åker. Under samma period minskade de yrkesverksamma jordbrukarnas antal med närmare 80 %. Under den snabbaste omvandlingsperioden på 1960-talet lades varje dag tiotals gårdar ner i landet. Ändå kunde allt större skördar bärgas genom effektiv användning av nya kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel.

Det har tagit mer än fyrtio år att lägga ner 800 000 ha åker. Den nu aktuella livsmedelspolitiken förutsätter att ytterligare 500 000 ha omedelbart läggs ned. Detta för med sig att vi måste göra medvetna ansträngningar för att rädda odlingslandskapets växter och djur annars ser framtidsperspektivet mörkt ut. Lika illa kan utvecklingen bli för bebyggelsen om vi inte slår vakt om de värden som skapats av generationers arbete.

Vad som i historiens ljus kommer att framstå som vår tids tillskott till odlingslandskapet är svårt att sia om. Det är oomtvistligt så, att det vi uppskattar idag är det som tidigare generationer förvaltat och förbättrat. Då inte bara med tanke på tillfället utan också med avsikten att det skall bli till nytta och glädje för barn och barnbarn.

Bebyggelsen och dess struktur

Bebyggelsens anpassning till topografin

Gamla gårds- och byplatsers anpassning till terrängförhållandena sammanfaller i regel med markernas beskaffenhet. I de delar av landet som varit täckta av hav har bebyggelsen funnit sina gynnsammaste lägen på sydsluttningen av morän- och bergsknallar som skjuter upp ur lerbottnarna. I områden över högsta kustlinjen (HK) i västra Kalmar län har bebyggelsen sökt sig till svackor och dalstråk med källor och bäckar. Den vid laga skiftet eller enskiftet utflyttade gårdsbebyggelsen saknar denna terränganpassning.

Bebyggelsen har således vanligen förlagts till höjder i terrängen. Ofta ligger bebyggelsen överst på gränsen mellan skogsmark och åker, där nedanför åkern och längst ned sidvallsängen.

Haddarp på 1920-talet. Lönneberga socken i Hultsfreds kommun. Foto Kalmar läns museums arkiv.

Mörebygden är ett viktigt undantag från denna regel. Här finner man stora byar, vars gårdar lagts i en ring kring en stor, öppen lågt liggande ängsmark, medan åkrarna tagits upp ovanför byn på de odlingsbara markerna. Byarna ligger vanligen lågt i anslutning till åar och bäckar. Högre upp möter åkermarken och ängen. De frostfriaste lägena är de mest åtråvärda (lidbebyggelse) eller ännu hellre uddar i de större sjöarna.

I många länder har förekomsten av drickbart vatten bestämt byarnas lägen och så även i vårt land. Sjöar och vattendrag kantas av bebyggelse. Brunnar har dock kunnat tas upp nästan var som helst. Endast i geologiskt avvikande trakter som på Öland har förekomsten av vatten varit bestämmande för detaljläget. Den begränsande faktorn för bönderna har annars sällan varit vatten. Det har istället handlat om tillgången till åkerjord och ängsmark.

Bebyggelsens grupperingsmönster

Det är svårt att utan generaliseringar ge en bild av efter vilka principer bebyggelsen grupperats i länets olika delar.

I princip kan två motpoler uppställas. Den ena utgörs av byar med bebyggelsen systematiskt reglerad efter bestämda geometriska planlösningar där ägoblandningen och gårdarnas högt utvecklade socioekonomiska integration drivit fram en långt utvecklad reglering. Den andra polen utgörs av ensamgårdsbegyggelse eller byar med ringa integrering mellan gårdarna och som kännetecknas av spontana bebyggelseformer och en anpassning till topografi som inte hämmats av andra krav. Mellan dessa extremfall finns en bred skala av grupperingsmönster beroende på vilken väg byarnas utveckling tagit.

Solskiftade radbyar

Den solskiftade radbyn är ett bra exempel på den äldre jordbruksbebyggelsens mest utvecklade former. Hur tomterna kunde utmätas och placeras i en strikt inbördes ordning beskrivs ovan. Bebyggelsen kunde ordnas i en eller två rader (enkla eller dubbla radbyar). Gårdarna trängdes samman på relativt små rektangulära bytomter som genomkorsades av åtminstone en bygata.

Åtskilliga byar har dock radbyns långsträckt form beroende på den topografiska

anpassningen, detta är ofta fallet med de öländska byarna. De utgör idag de bäst bevarade exemplen på en byform med en nära tusenårig tradition. Å andra sidan är många bytomter inom solskiftesområdet regelbundna utan att överensstämma med solskiftets principer.

Här har uppenbarligen en reglering av tomtstorlek och tomtform skett vid annan tidpunkt, ibland t o m före solskiftet. Trots att ägorna skiftats om har då inte bebyggelsen reglerats.

Radbysystemet var i och för sig inte unikt för Sverige. Det har förekommit i stora delar av Europa, och det var under inflytande därifrån som bytypen infördes i Sverige.

I våra dagar sker en upplösning av radbyarna. Med gårdssammanslagningar och ändrade bebyggelsefunktioner uppstår luckor i byarnas fasad mot bygatan. In i 1800-talets bebyggelse tränger standardiserade fritidshus och permanentbostäder av elementhustyp. Men trots detta finns ännu radbyns karaktär väl bevarad i de flesta av Ölands byar.

Platsbyar

Begreppet platsby betecknar en by, där bebyggelsen är grupperad kring en öppen plats. Detta är en karakteristisk form av by i Götaland. Genom en fägata står platsen i förbindelse med utmarken. Beteckningen platsby tar ingen hänsyn till byns regleringsgrad och inrymmer sålunda mer eller mindre lösa bebyggelsegrupperingar.

Gruppbyar - klungbyar

Gruppbyn eller klungbyn utgör tillsammans med platsbyn Götalands dominerande byform. Den utmärks av att gårdarna ligger relativt fritt utspridda eller i glesa klungor, ofta längs en byväg eller en vägkorsning. Även beteckningen hopby förekommer.

Släktbyar

Som släktbyar betecknas vissa götlandsbyar som utmärks av att boningshusen med tillhörande bodar bildar en bebyggelsegrupp, de viktigaste uthusen en annan, vissa småhus en tredje osv. Stundom placerade kring en gemensam gårdsplan, ett bytorg. Bytypen kan i många fall påvisas ha uppkommit genom

hemmansklyvningar ur en enda eller ett färre antal gårdar. Länets bästa exempel är Lunds by i Gladhammar.

Gården

Tomten var brukningscentrum och ibland ett konkret uttryck för gårdens värdering. Gårdar kunde vara ensamgårdar eller organiserade till byar.

Bondegården var i princip bostad för en familj. Storfamiljegårdar, d v s bostad för en hel ätt, kan ha funnits i förhistorisk tid jämför med öländska långhus.

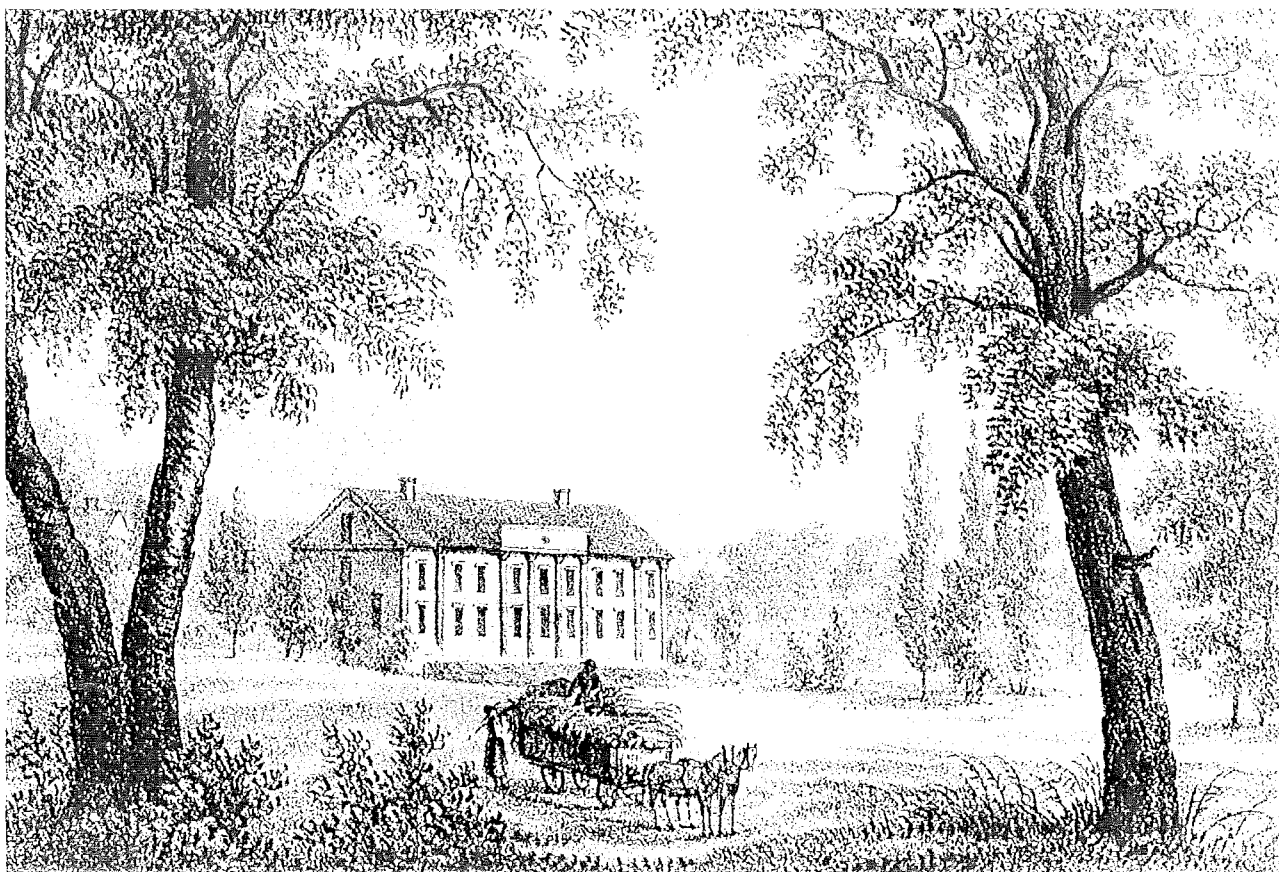
Storjordbruk eller gods hör samman med att adeln får inflytande i landet under medeltiden. Stormannaätter kan ha funnits även under förhistorisk tid.

Backstugor och torp sammanhänger med befolkningstillväxten och jordbruksproletariat under olika perioder t ex 1500-tal och 1700-1800-tal.

Malmen

Malmarna börjar på allvar bebyggas under 1700-talets först hälft och når en befolkningstopp runt 1870. Bland de faktorer som bidrog till uppkomsten av bebyggelse utanför själva byn, var i första hand böndernas stigande behov av arbetskraft och den allmänna befolkningsökningen under 1700-talet. En ökning av befolkningen inom den obesuttna klassen var också något som uppmuntrades genom flera centrala direktiv. Som en konsekvens av detta uppstår vid 1800-talets början försörjningssvårigheter för malmens innevånare. Fattigdom och tiggeri kom att höra till vardagen. När den stora emigrationsvågen sätter in på 1870-talet är det också främst malmarnas befolkning som ser en lösning på sina problem i Amerika.

Fortfarande är malmen en påtaglighet i länets bebyggelse. De eländigaste stugorna är sedan länge försvunna, men ännu finns det mycket kvar av malmarnas 1800-talsbebyggelse. Idag har istället många malmar utvecklats till bostadsområden med villabebyggelse av mera permanent karaktär med starka inslag av sommarstugebebyggelse. Gränsen mellan by och malm är dock fortfarande påtaglig.

Ebbetorp i Dörby socken, Kalmar kommun. Foto Kalmar läns museums arkiv.

Byggnadskultur

Gårdstyper

Den götiska gården är en sluten enhet tudelad i man- och fägård, ofta genom ett staket, häck eller mur. Gårdstypen är att betrakta som en efterföljare till den centralsvenska gårdstypen, vilken torde ha högre ålder. Den götiska gården är normalform i östra Götaland och Svealand.

Godsbildningar, sätesgårdar och herrgårdar

Den medeltida godsbildningens inverkan på odlingslandskapet är begränsad till de byggnader som uppfördes i samband med att ett världsligt frälse infördes. Under 1200- och 1300-talen utgörs godsen av det fasta stentornet, ofta beläget på en holme eller en udde eller på en mer svårtillgänglig höjd. Både för byggnadsformen och lägesvalet var möjligheten att kunna försvara sig den dominerande faktorn.

Kärntornet ersattes senare av rektangulära byggnader med flera våningar som gick under benämningen fasta hus. I allmänhet anses

denna borgtyp vara senmedeltida då de flesta daterbara exemplen härrör från 1400- och 1500-talen.

Brukningstekniskt medförde emellertid inte de medeltida godsen några förändringar i förhållande till allmogens brukningsmetoder. Fram till 1300-talet brukades en godsmassa vanligen efter det s k huvudgårdssystemet, som innebar att godsherren innehade en eller ibland flera huvudgårdar omgivna av byar med dagsverkspliktiga bönder, vilka tillsammans med lönearbetare brukade huvudgårdens arealer.

Under 1300-talet styckades ofta huvudgårdens domäner och delades ut till arrendepliktiga men i allmänhet inte dagsverkspliktiga bönder. Jordägarna blev ränteägare men behöll vissa gårdar i egen drift, sätesgårdarna.

Nyare tid

Först under 1600-talet börjar godsbildningar i egentlig mening växa fram ur adelns sätesgårdar. Man har beräknat att 63% av landets brukade mark låg i adelns händer år 1655 men att endast 8% brukades direkt under sätesgårdarna.

Man kan räkna med två godstyper, dels kungsgårdarna, oftast med de medeltida klostergodsen som ursprung och dels adelns sätesgårdar. Många var stora godsbildningar t ex Värnanäs men de flesta i länet omfattade inte ens större marker än en normal bondby.

Godsen har regelmässigt bildats genom avhysning av bondebebyggelsen. Nyodling har förekommit i större omfattning först under 1800-talet. Brukningsformerna förblev också i stort sett oförändrade.

Först under 1700-talet kan man räkna med en agrarteknisk utveckling på de svenska godsen efter nederländska och engelska förebilder.

De äldsta jordegendomarna i länet har rötter i medeltiden, andra har tillkommit under 1600-talets godsbildningsepok. En del har dock formats så sent som på 1800-talet, då jordspekulanter förvärvade och sammanslog hela byar till storgårdar.

Under 1600-talet donerades bl.a. följande gårdar till frälse: Blekhem, Totebo, Blanka, Hellerö, Tuna, Ullevi, Heda, Mjöshult, Björkhult, Vida, Tyllinge, Odensvi, Värnanäs, Björnö, Strömserum, Kråkerum, Vinäs och Helgerum. De flesta av 1600-talets donationer ligger i Södermøre, Stranda och Tjust, där man ännu idag finner länets herrgårdslandskap. I samband med reduktionen drogs många åter till kronan och övergick till att bli boställen för officerare (indelningsverket), kronofogdar, häradshövdingar. Reduktionen påverkade i regel inte hemman som donerats, bortbytt eller sålts för att bilda grund för tidens stora bruksanläggningar i Tjust t ex Ankarsrum, Överum och Ed. Under frihetstiden övergick många gods och bruk till stora köpmannasläkter i Västervik och Kalmar. Tendensen var under 1800-talet densamma.

Bortsett från medeltida lämningar i Kalmar och Borgholms slott är "slottet" på Vinäs i Västra Ed den byggnad i länet där man bäst kan studera medeltidens och 1500-talens bostads- och byggnadssätt.

Torpbebyggelsen

Torpen är en agrar bebyggelseform som vid mitten av 1600-talet plötsligt var en verklighet

på säterierna och från andra hälften av 1700-talet i ökad takt även uppstod på bondejorden.

Ett nära samband har rått mellan torp och backstugor. De senare arrenderade endast stugtomten och har främst varit boplatser för landsbygdens lösa arbetare men också tillflyktsorter för utfattiga bönder och åldriga eller utslitna torpare. Torparen brukade jorden för sin utkomst. Den jord som hörde till en backstuga och som i allmänhet bestod av en kålhage och en täppa med potatisland, har dock i många fall varit början till ett blivande torp. Särskilt omkring 1800 förekommer det ofta att beteckningen backstuga blivit överkorsad i husförhörlängderna och ersatts med torp. Samma företeelse - men i omvänd ordning märks vid sekelskiftet 1900. Då omvandlades ett stort antal torp till backstugor medan åkern fick förfalla och bli betesmark eller lades under huvudgården.

Gränsen mellan backstuga och inhysesstuga var heller inte distinkt. Ofta flyttade inhysesjonerna sin stuga från gårdsplatsen ut på ägorna, varefter denna fick karaktär av backstuga.

Beträffande säteritorpen gäller att säteriernas skattefrihet utgjorde grundorsakerna till säteritorpsbebyggelsen.

Soldattorp och officersboställen

Under stormaktstiden utgjorde underhållet av landets stående armé ett ständigt bekymmer för krigsmakten, detta förhållande var bakgrunden till Karl XI:s indelningsverk. Armén förlades på landsbygden och hemmansägarna åtog sig att underhålla trupperna mot avdrag på skatten. Gårdarna grupperades i rotar och varje rote hade att anskaffa en fotsoldat samt ge honom hans bärning i fredstid. Vanligen skedde detta genom att soldaten utrustades med ett torp. Strax intill fanns en länga med plats för kor och några får. Bredvid låg ett stycke åker och äng.

EMMABODA KOMMUN

Naturen

Emmaboda kommun ligger i södra Kalmar läns inland och räknas till den småkulliga landskapstypen. I nordvästra delen av kommunen är landskapet mera kuperat och kan hänföras till sydsvenska höglandets randområde.

Berggrunden består till största delen av Smålandsgranit med mindre förekomster av Smålandsporfyr och grönsten. Porfyrer återfinns i nordvästra och sydvästra delen av kommunen medan grönstenarna uppträder mera utspritt. Berg förekommer synligt endast på små ytor och då i form av isslipade hållar. Den mest markanta sprickzonen sträcker sig i nordnordväst- sydsydöstlig riktning över Eriksmåla, Johansfors och Emmaboda. Sprickzoner har en huvudsaklig nord- sydlig till nordnordost-sydsydvästlig orientering.

Jordarterna domineras nästan helt av morän, som bildar det småkulliga landskapet, i vilket två större isälvsstråk framträder. Det är grusförekomster tillhörande Lindåsen och Saleboååsen. Vidare finns några mindre förekomster i sydöstra och östra delen av kommunen. Markytan inom kommunen har legat ovanför högsta kustlinjen, vilket bl a innebär att åsarna ofta utbildats med branta sidor och skarpa krön, s k getryggsåsar.

Blåbärsgranskogar är den vanligaste skogstypen och 69% av kommunens yta täcks av skog.

Lyckebyån, och sjöarna i anslutning till denna, delar kommunen i en östlig och en västlig del. Ett band av sjöar, Löften, Haubosjön, Törn m fl ansluter i Vissefjärda till Lyckebyåns sjösystem.

Emmaboda har den största förekomsten av våtmarker i länet. Särskilt i norra delen av kommunen finns stora arealer våtmark.

Jordbruket

Emmaboda ligger i sin helhet i sydsvenska höglandets skogsbygder. Totala arealen åkermark är förhållandevis liten, 16% av kommunens yta brukas som åker. Inga större jordbruksområden finns, utan åkermarken är jämnt utspridd över hela kommunen.

Enligt jordbruksstatistiken finns nästan 1200 ha betesmark i kommunen. Det är ca 7% av kommunens yta. I statistiken ingår såväl kultiverad som naturlig betesmark.

Den vanligaste hagmarkstypen i Emmaboda är en liten björkhage där vegetationen domineras av rödvenäng och/eller rödvenhed. Marken är ofta blockrik och runt stenar och tuvor växer blåbär- lingonhed. Vanliga slätter- och betesindikatorer är slättergubbe, jungfrulin, Jungfru Marie nycklar, blåsuga, gullviva, prästkrage, gökärt, knägräs, darrgräs, vårbrodd och stagg.

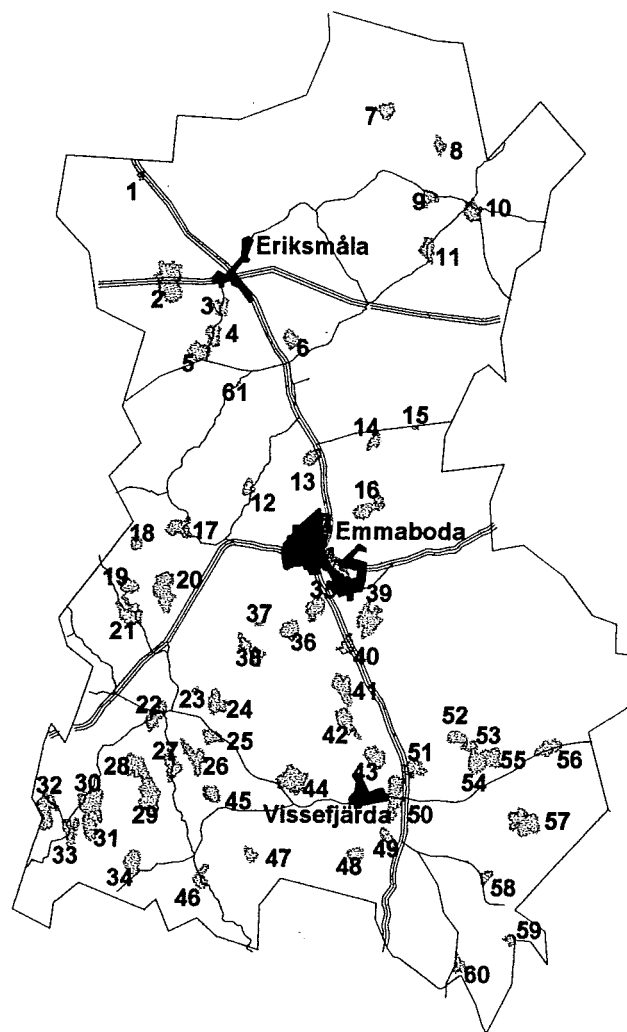
Sammanställning

I Emmaboda kommun finns det 61 st bevarandeområden som fördelar sig på de tre klasserna enligt följande:

- klass 1: 7 st
- klass 2: 25 st
- klass 3: 29 st

Bevarandeområden i Emmaboda kommun

Algutsboda socken	klass	Långasjö socken	klass	Vissefjärda socken	klass
1. Bodaskog (Skogslund)	1	17. Ingemundebo	3	35. Knappsåla	2
2. Tomeshult	1	18. Hamburg	1	36. Stekareåla	3
3. Huvudhultaö	3	19. Mundekulla	3	37. Rörsbo	3
4. Anemåla	3	20. Harebo	3	38. Törsbo	1
5. Bökevara	2	21. Skallebo	3	39. Guseåla	2
6. Huvudhultakvarn	3	22. Strängsåla	2	40. Brinkabo	3
61. Höghult	2	23. Klasatorpet	3	41. Karamåla	2
7. Västra Stamphult	3	24. Trollamåla	3	42. Hovgård	2
8. Östra Stamphult	2	25. Plaggebo	2	43. Norra Målaåretorp	3
9. Ingelsåla	2	26. Karsamåla	3	44. Buemåla	3
10. Hermanstorp	2	27. Pellamåla	2	45. Stångsåla	3
11. Gransjö	3	28. Skurebo	1	46. Ebbamåla	3
12. Norra Åleberg	2	29. Lida	2	47. Sutareåla	2
13. Duvemåla	2	30. Allgunnå	2	48. Lekareåla	3
14. Grimmagårde	2	31. Enkoneryd	2	49. Udden	3
15. Lidahult	2	32. Runnamåla	2	50. Kyrkeby	1
16. Rostock	3	33. Rammsjö	1	51. Flädingstorp	3
		34. Piggsåla	2	52. Stolpabäck	3
				53. Djuramåla	2
				54. Bredasjö	3
				55. Hulan	3
				56. Förlångsö	3
				57. Klippingsbo	2
				58. Nickemåla	2
				59. Södra Lindön	3
				60. Parismåla	3

ALGUTSBODA SOCKEN

1. Bodaskog (Skogslund)

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

Objektet består av en liten gård i utmarksläge, belägen vid en äldre fyrvägs korsning. Mangårdsbyggnaden utgöres av en mindre salsbyggnad från 1930-talet med glasveranda. Stenmurar och trögärdesgårdar finns kring de små åkerlyckorna. Norr om tomten finns ett mycket fint röjningsröseområde i öppen betesmark. En björkallé finns och kring gården finns ett större antal planterade träd av olika arter.

Naturförhållanden:

Vid Skogslund finns en liten träd och buskbärande äng samt en björkhage. Gården omges av barrskog. Ängen är i huvudsak enbuskmark som domineras av blåbär-lingonhed och rödvenhed. Björkhagen är tuvad. Mellan tuvorna finns rödvenfriskäng och på tuvorna och på en mindre kulle finns fårsvingeltorräng och rödvenhed. Trädskiktet i ängen är ringa endast hägg förekommer i enstaka exemplar. Björkhagen ger också intryck av öppenmark. De flesta träden växer i två mindre björkdungar. Enstaka rönn, ek, pil och vildapel finns därutöver. Slätter och betesgynnade flora i markerna är stor blåkllocka, bockrot, backnejlika, gökärt, mandelbomma, jungfrulin, svinrot, slättergubbe, blåsuga, solvända, kattfot, jungfru Marie nycklar, granspira, vårbrodd, stagg och knägräs.

Sammanfattande värdetext:

Mycket välhållen gård med väl bevarat odlingslandskap i utmarksläge. Ängs- och hagmarker vid Skogslund som är mycket artrika. Björkhagen är måttligt hävdad men både hagen och ängen är artrika trots en viss gödslingspåverkan.

2. Tomeshult

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

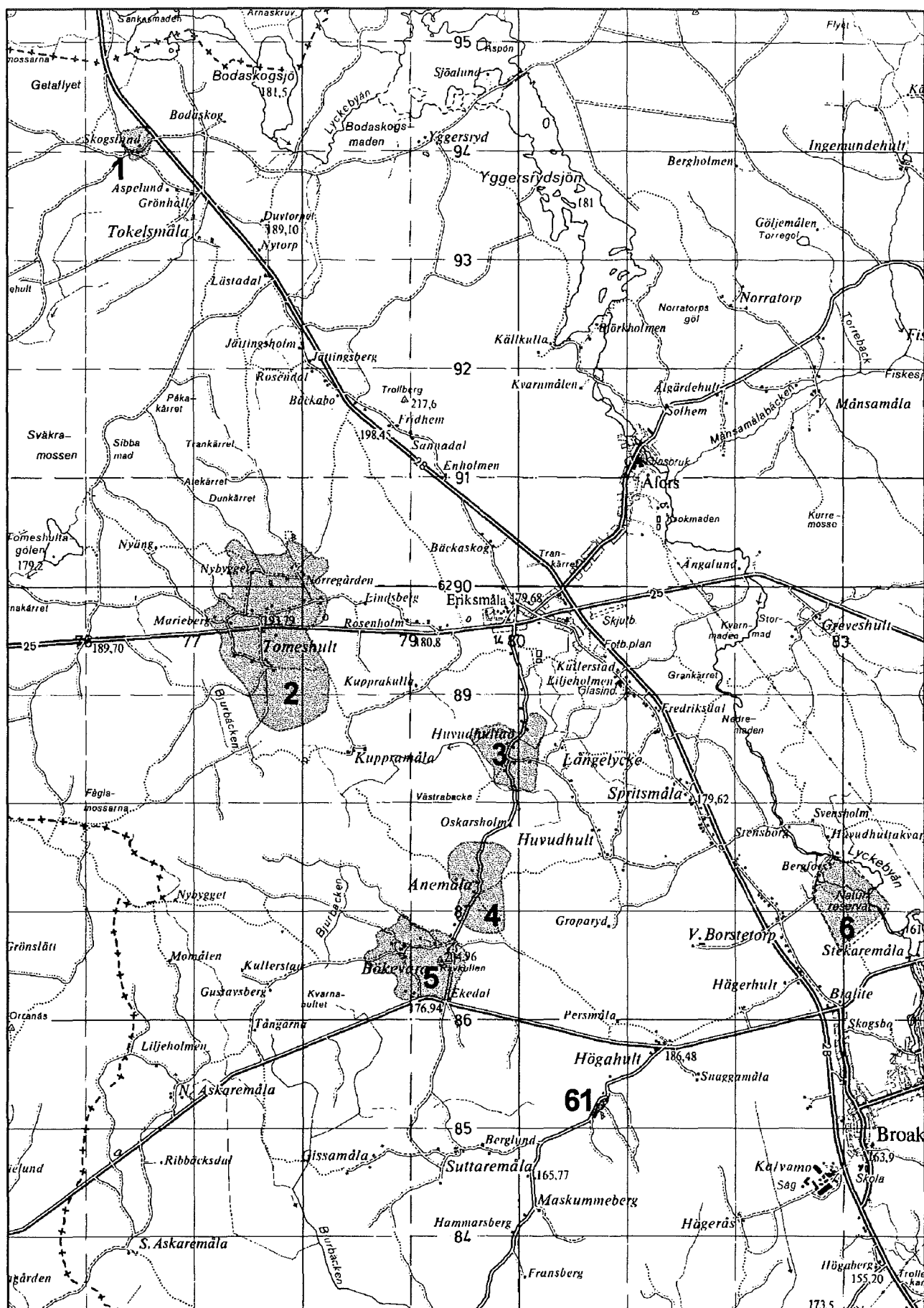
Tomeshult är en förhållandevis stor by som delas av landsvägen mellan Kalmar och Växjö. Byn ligger högt i ett för övrigt ganska flackt landskap. Gårdarna ligger spridda men en mindre kärna finns i den södra delen som har släktbykaraktär med byggnaderna grupperade kring en öppen plats. Bebyggelsen är relativt enhetlig med övervägande ombyggda par- och enkelstugor. Det finns även inslag av större salsbyggnader. Odlingslandskapet är ganska småskaligt och sammantaget välbevarat med talrika stenmurar, odlings- och röjningsrösen, trögärdesgårdar och alléer. I utmarken finns en bevarad fördämningsvall som hört till en kvarnanläggning.

Naturförhållanden:

Tomeshult är en stor by som delas av vägen mellan Kalmar och Växjö. Byn är högt belägen, men landskapet är i övrigt relativt flackt. Det finns flera hagmarker samt en slätteräng vid byn. Ängen är träd och buskbärande med ek, asp, lönn, rönn, ask, lind och oxel i trädskiktet och hassel samt ek i buskskiktet. Rödvenfriskäng är den vanligaste vegetations-typen, marken hyser flera slätter och betesgynnade arter bl.a slättergubbe, slätterfibbla, svinrot, prästkrage, sommarfibbla, gökärt, gullviva, knägräs och stagg. Norr om vägen finns en liten björkhage med stagghed i fältskiktet. Mellan staggtuvorna växer rödvenfriskäng och fårsvingelvarianten av rödvenhed i mosaik. Marken betas extensivt av får och innehåller ej så många hävdgynnade arter, endast gökärt, vårbrodd, knägräs och darrgräs upptäcktes vid inventeringen.

Sammanfattande värdetext:

Högt belägen by av släktbykaraktär med både slätter och betesmarker. Småskaligt odlingslandskap med stenmurar, röjnings- och odlingsrösen, trögärdesgårdar och alléer. Marken är frisk till fuktig med inslag från hedserien.

3. Huvudhultaö

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Den lilla byn är belägen på en mindre höjd med gårdarna spridda längs det gamla vägsystemet. Bebyggelsen består av salsbyggnader. Inslag av skiftesverk finns i ekonomibyggnaderna liksom flera stenkällare. Odlingslandskapet är, så när som på stenmurar, tämligen formfattigt.

Naturförhållanden:

Vid Huvudhultaö finns en tämligen nyröjd björkhage. Trädsiktet består uteslutande av ungbjörk. I busksiktet växer en och gran. Slätter och betesindikatorer är ängsvädd, gökärt, ögontröst, slättergubbe, knägräs, stagg och vårbrodd. Rödvenheden och staggheden är de två vegetationstyperna som dominerar. Blååtelfuktäng finns i fuktigare partier.

Sammanfattande värdetext:

Liten by med spridd bebyggelse längs gammalt vägnät. Skiftesverk förekommer i några ekonomibyggnader. Liten nyligen röjd björkhage som är hedartad med ganska få hävdgynnade växter. är partivis för skuggig.

4. Anemåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Anemåla har en relativt väl samlad bebyggelse kring byvägen i det ganska flacka landskapet. Vid gården längst i söder finns en större salsbyggnad med frontespis och senare glasveranda samt tillhörande ladugård i skiftesverk. I övrigt är byggnadsbeståndet blandat. Vid byvägen finns en allé med bl.a. hamlade träd. Odlings- och röjningsrösen förekommer inom inägomarkerna som kan beskrivas som småskaliga. Odlingslandskapet är bitvis dåligt hävdad.

Naturförhållanden:

Vid Anemåla finns en hage som vid inventeringstillfället var kraftigt igenväxt. Inom området finns en mindre askäng.

Sammanfattande värdetext:

Samlad bybebyggelse kring byväg. Småskaligt odlingslandskap med odlings- och röjningsrösen. Flackt landskap med igenväxande betesmarker.

5. Bökevara

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger högt uppdragen på en västsluttning ned mot sankmarker. I bykärnan ligger gårdarna tätt medan några gårdar flyttats ut till inägoblockets utkanter. Byggnaderna är enhetligt färgsatta i rött/vitt och består av enkel- och parstugor samt salsbyggnader. Inslag av skiftesverk finns bland ekonomibyggnaderna. En kölna (malttork) finns bevarad. Odlingslandskapet är varierat med stenmurar, stentippar, odlingsrösen och alléer. I de västra utmarkerna finns ett betydande antal slagghvarp från lågteknisk järnframställning som troligen härrör från medeltid. Vidare finns sentida husgrunder men också fynd i form av flintföremål som indicerar att människor rört sig utmed Bjurbäcken under vår tidiga förhistoria.

Naturförhållanden:

Vid Bökevara finns en betesmark som är kraftigt igenväxt samt en mindre slätteräng som tyvärr är gödselpåverkad. Ängen dominerar i fältsiktet av rödvenfriskängar, med överståndare av ask och körsbär. Ängen hyser trots gödslingspåverkan ändå gullviva och st Pers nycklar. Hagen utgörs av en björkhage med hassel, en och ek i busksiktet. Fältsiktet är torrt med rödvenhed och blåbärlingonhed som vanligaste vegetationstyper. Trots att hävd saknades vid inventeringstillfället och den kraftiga igenväxningen fanns arter som slättergubbe, jungfru Marie nycklar, vårbrodd, knägräs, stagg och blåsuga i fältsiktet. I ängen finns även hamlade träd.

Sammanfattande värdetext:

Äng och björkhage vid Bökevara som trots gödslingspåverkan och upphörd hävd har kvar rester av det naturliga foderlandskapet. Varierat kulturlandskap med många tidsskikt. Öppet odlingslandskap med odlingsrösen och stenmurar, hamlade träd utmed vägen.

6. Huvudhultakvarn

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Området finns invid Lyckebyån. Gården utgörs av en salsbyggnad med vinkelbygd ladugård. Lämningar efter en kvarn finns i form av två stensatta kvarnrännor. Längs vägen finns stenmurar liksom enstaka röjningsrösen inom naturreservatet söder om gården.

Naturförhållanden:

Huvudhultakvarns naturreservat igger utmed Lyckebyån. En biå till Lyckebyån slingrar sig fram genom områdets dalbotten. Ån övervämmar den omgivande maden årligen vilket har gjort den mycket lämplig som slåttermark. Maden är inte hävdad sedan slutet av 1970-talet. Vegetationen utgörs till största delen av blååtelfuktäng av sydlig variant samt lågstarr-äng, men även högörtängen börjar tränga sig in. Trädsiktet på maden är mycket glest och består av enstaka alar och björk. I busksiktet påträffas enstaka alar. Flera hölador, "mahus", finns bibehållna.

Sammanfattande värdetext:

En slåttermad som inte varit slagen sedan slutet av 1970-talet, men förutsättningarna för madslåtter är mycket goda med flera mahus och ett glest träd och buskskikt. Stenmurar och enstaka röjningsrösen förekommer inom reservatet.

61. Högahult

Klass 2

De kulturhistoriska värdena på platsen är inte kända.

Naturförhållanden:

Söder om byn finns en liten slåtteräng (naturminne). Rödvenfriskäng är den vanligaste vegetationstypen. Gökärt, ängsvädd, backsmultron, knägräs, vårbrodd och skogsklöver är några av indikatorarterna.

Ett tiotal grova hamlade askar och lindar förekommer i området. Busksiktet består av glest ställda hassel.

Sammanfattande värdetext:

En något för skuggigt men välhävdad löväng med stenmurar, hamlade träd samt grova solitärträd.

7. Västra Stamphult

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn med två gårdar ligger på en mindre moränhöjd som omges av låglänta och sankta områden. Gårdarnas boningshus är uppförda under 1900-talet medan flera äldre ekonomibyggnader finns, bl.a. en ängslada i timmer med torvtak. Odlingslandskapet är på det hela aget välbevarat med stenmurar, ganska talrika odlingsrösen och en mindre allé vid vägen. Stora ensamväxande träd förekommer inom åkermarken.

Naturförhållanden:

Västra Stamphult är en högt belägen by i Emmabodas norra skogsbygd. I östra delen finns en liten annan träd och buskbärande hagmark. Trädsiktet i hagen består av relativt unga träd. Björk, tall och gran är vanligast. Asp förekommer mer sparsamt. Busksiktet består av hassel, en, björk, rönn och nypon. Hävdgynnad flora i hagen är slåttergubbe, blåsuga, gökärt, prästkrage, bockrot, ängsvädd, knägräs och stagg.

Sammanfattande värdetext:

Liten by med äldre ekonomibyggnader. Relativt välbevarat odlingslandskap med stenmurar, odlingsrösen och stora ensamväxande träd i åkermark.

Liten hage med relativt unga träd. Området utgörs till stor del av rödvenhedar med inslag av rödvenfriskängar.

8. Östra Stamphult

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Bebyggelsen ligger spridd längs byvägen. I norr finns en pietetsfullt renoverad parstuga och söder härom en renoverad enkelstuga med senare glasveranda. Skiftesverk finns i flera av ekonomibyggnaderna. Odlingslandskapet är ofta välhävdat men också kraftigt påverkat under senare år, bl.a. genom stenmurar som består av storsten. Enstaka områden med odlingsrösen förekommer.

Naturförhållanden:

Vid Östra Stamphult hävdas en liten träd- och buskbärande äng. Björk dominerar området kring gården. Ask, lönn och apel förekommer också. Den vanligaste vegetationstypen är fårsvingelvarianten av rödvenhed men som inslag på några ställen finns rödvenfriskäng och stagghed. Slätter och betesgynnad flora i området är backnejlika, jungfrulin, sommarfibbla, gökärt, prästkrage, ögontröst, blåsuga, slättegubbe, svinrot, bockrot, slätterfibbla, gullviva, ängsvädd, stagg, vårbrodd, darrgräs och knägräs.

Sammanfattande värdetext:

Spridd bybebyggelse längs byväg. Flera ekonomibyggnader i skiftesverk. Välhävdat men kraftigt påverkat odlingslandskap. Träd och buskbärande äng som är mycket artrik och troligen varit hävdad som slätteräng under lång tid.

9. Ingelsmåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Ingelsmåla består av två gårdar som ligger i flack moränmark och omges av sankmarker, bl.a. Torstamålahöljet som är en bäck väster om gårdarna. Byggnaderna är i de flesta fall uppförda eller ombyggda under 1900-talet men äldre ekonomibyggnader i timmer finns. Mellan de två gårdarna finns en övergiven gårdstomt. I väster och i nordost är öppna beteshagar som innehåller talrika röjningsrösen, delvis av ålderdomlig karaktär och delvis mer sentida med kallmurade sidor. Det förekommer även trögärdesgårdar och välhållna stenmurar.

Naturförhållanden:

Ingelsmåla är en mindre by med flack topografi. Barrskog med talrika mossemarker omger byn. Rödenfriskängen är den vanligaste vegetationstypen i den trädbärande hagmarken öster om byn med inslag av fårsvingeltorräng i torrare partier. I anknytning till det tvärgående diket finns sydlig variant av blåtåtel-fuktäng. Trädskiktet är mycket sparsamt och består av en storvuxen ek och några ungbjörkar. Marken har karaktären av enbuskmark. Unga exemplar av tall och björk finns också. Slätter och betesgynnad flora i hagen är ängsvädd, blåsuga, slättegubbe, jungfrulin, prästkrage, ögontröst, solvända, knägräs, stagg och darrgräs. Hävden betecknades vid inventeringstillfället som välhävdat.

Vid Ingelsmåla finns dessutom en ekhage och en björkhage. Ekhagen består till största delen av rödenfriskäng och fårsvingeltorräng. Trädskiktet är glest och utgörs av några vackra fristående ekar och ett antal ungbjörkar. En dominerar i det glesa buskskiktet där också rönn, asp och ek är representerade. Björkhagen utgörs också till stor del av rödenfriskängar och har ett glest bestånd av gran och björk i trädskiktet. Buskskiktet består av en, gran och rönn. Slätter och betesgynnad flora i områdena är solvända, gökärt, svinrot, ängsvädd,

bockrot, slättergubbe, skogsklöver, jungfrulin, vårbrodd, stagg och darrgräs.

Sammanfattande värdetext

Små hagmarker med varierande träd och buskskikt men som alla till stor del utgörs av rödvenfriskängar i fältskiktet. Örtinslaget av hävdindikatorer är tämligen stort för hagmarkernas storlek. Öppna beteshagar med talrika röjningsrösen av både ålderdomlig och sentida karaktär. Trägårdesgårdar och stenmurar.

10. Hermanstorp

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Den lilla byn ligger invid en fyrvägs korsning i ett förhållandevis öppet landskap med mossmarker i söder. Bebyggelsen är av varierande utseende men välhållna och alla enhetligt färgsatta i rött/vitt. Inslag av skiftesverk finns bland ekonomibyggnaderna. Husgrunder och röjningsrösen finns alldeles invid bykärnan. Landskapet är välhävdat och innehåller bl.a. många, breda och vällagda stenmurar, enstaka trägårdesgårdar, stentippar och odlingsrösen.

Naturförhållanden:

Hermanstorp har en björkhage som ligger på en mindre höjd. Den sluttar i söder mot utbredda mader från Hermanstorpsbäcken. Omgivningarna består till stor del av barrskog. Hagens karaktär ges av gles björk och enbuskvegetation. Övriga arter i träd och buskskiktet är ek, gran, hassel och asp. Fårsvingelvarianten av rödvenhed är den vanligaste vegetationstypen, men även blåbär-lingonhed är vanlig. Ljungen är mycket framträdande. Mindre partier av stagghed finns också lokalt i hagen. Hävdgynnade arter är bl.a. slättergubbe, ängsvädd, prästkrage, svinrot, jungfrulin, blåsuga, jungfru Marie nycklar, vårbrodd, stagg, knägräs och darrgräs.

Sammanfattande värdetext:

Mångformigt och välhävdat odlingslandskap med vällagda och breda stenmurar, enstaka

trägårdesgårdar samt odlingsrösen. Björkhage med glesa bestånd av björk och enbuskar. Hagen utgörs av olika hedtyper med ganska många betesindikatorer för att vara en så pass liten hage.

11. Gransjö

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Bebyggelsen ligger naturskönt och spridd på sydsluttning ned mot Gransjön. Byggnaderna är nästan genomgående av äldre datum och relativt enhetliga i färgsättningen. Nämnas kan en enkelstuga i ett plan med glasveranda. På samma tomt finns en dubbelbod i timmer. Vid vägen ligger en knuttimrad byggnad, kanske en f.d. bod, på hög stenfot. Vid vägen finns vällagda stenmurar samt en mindre allé. Längst i söder finns en beteshage med röjningsrösen. Ett antal husgrunder finns invid den nuvarande bebyggelsen. Vid utloppet från Gransjön har tidigare byns samfälliga kvarn legat.

Naturförhållanden:

Vid Gransjön fanns tidigare en slätteräng ner mot sjön, numer har gran vandrat in och hävden upphört. Rester av ängsepoken finns fortfarande kvar i fältskiktet med bl.a. bladrossetter av slättergubbe och tuvor av stagg.

Sammanfattande värdetext:

Långsträckt by öster om Gransjösjön med en kuperad och öppen landskapsbild. Vägarna och åkrarna kantas av mycket stora och vällagda stenmurar.

12. Norra Åleberg

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Löst grupperad by med heterogen bebyggelse av olika ålder och utseende. Här finns flera ladugårdar i skiftesverk. Enstaka odlingsrösen finns i det till delar igenväxande kulturland

skapet. Nordost om byn finns en mycket väl bevarad stensatt varggrop.

Naturförhållanden:

Åleberg är beläget på en mindre höjdrygg. Andelen öppenmark är idag liten. Omgivningarna består av skog där inslaget av små mossmarker är stort. Strax norr om Åleberg finns en liten träd och buskbärande äng med ett trädskikt som domineras av björk och ek. Lind och gran finns också representerat. Buskskiktet innehåller en, rönn, lönn och slån. Trädskiktet är för tätt för att en bra ängsvegetation ska uppstå. Vegetationen är närmast en rödvenhed med stort inslag av ängskovall, liljekonvalj och andra halvskuggeväxter. Bitvis övergår vegetationen i blåbär-lingonhed. Betesgynnade växter är gullviva, slåttergubbe, prästkrage, gökärt, skogsklöver, jungfrulin, blåsuga, svinrot, vårbrodd, stagg och knägräs.

Sammanfattande värdetext

Liten slåtteräng med för tätt trädskikt varvid förutom de hävdgynnade växterna även halvskuggeälskande växter etablerat sig. Ladugårdar i skiftesverk. Stensatt varggrop på byns marker.

13. Duvemåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Gården ligger i en sydslutning med kraftigt stenbunden mark. Mangårdsbyggnaden består av en äldre parstuga och är under pågående renovering. Odlingslandskapet är småskaligt men ganska välhävdat genom röjning av förbuskad mark den sista tiden. Stentippar, odlingsrösen, varav en del med kallmurade sidor och övergivna odlingsterrasser är bevarade i ganska stor utsträckning. Gården är känd som Vilhelm Mobergs födelsehem.

Naturförhållanden:

Detta är Kristinas hemby i Vilhelm Mobergs utvandrarepos. Byn liknar som i så många fall

i skogsbygderna en odlingsglänta i skogen. Landskapet är småbrutet och mycket småskaligt. Många odlingsrösen, stenmurar och trägärdesgårdar är tilltalande inslag och påminner om generationers arbete. Nybyggd gärdesgård förekommer också. Ett femtontal askar bär spår av hamlings. En liten slåtteräng finns i byn. Den innehåller ett antal hävdgynnade arter bl.a. backsmörblomma, gullviva, jungfrulin, Jungfru Marie nycklar, sommarfibbla och slåttergubbe. Vegetationstypen är rödvenfriskäng. Ängen slås med lie.

Sammanfattande värdetext:

I Duvemåla finns en liten slåtteräng som hävdas med lie. Småskaligt odlingslandskap, odlingsrösen och övergivna odlingsterrasser.

14. Grimmagärde

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Den till ytan ganska lilla byn är belägen nära Lyckebyån i kuperad och blockrik moränmark. Gårdarna ligger spridda i en löst grupperad klungby. Gården i nordväst är en välbevarad miljö med parstuga i två plan, ekonomibyggnader i skiftesverk, mindre allé, vårdträd och brunn med hävarm. I övrigt är odlingslandskapet dåligt hävdad med igenväxande marker. Stenmurar förekommer.

Naturförhållanden:

Några hamlade askar och ett flertal odlingsrösen kompletterar bilden av odlingslandskap i skogsbygd. Söder om byn finns en liten betad hagmark, mest med rödvenäng men även stagghed och blåbär-lingonhed finns representerat. Bland hävdgynnade arter kan nämnas klasefibbla, slåttergubbe, ängsskallra och stagg. Trädskiktet domineras av ek. Enstaka ask, rönn, björk,apel och rönn men också en hel del gran som tränger infrån omgivande skog. Norr om byn finns en liten ekhage där hävden upphört.

Sammanfattande värdetext:

Liten, löst grupperad klungby. Stenmurar.

15. Lidahult

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Området utgörs av ett litet naturreservat alldeles invid landsvägen mellan Vissefjärda och Påryd. Inom reservatet finns en knuttimrad ängslada med spåntak. I den omgivande marken finns ett 50-tal röjningsrösen av tämligen ålderdomlig prägel. Här finns också hamlade träd. Reservatet omgärdas av en trögärdesgård.

Naturförhållanden:

Naturreservatet Lidahult ligger på södra slutningen av en drumlin. Topografin är dock relativt flack. Omgivningarna består av barrskog. I södra Lidahult finns en träd och buskbärande äng som domineras av rödven- friskängar som med sin artrikedom och frodighet gränsar till den örtrika friskängen. Trädsiktets täthet och hävdens tillstånd ger underlag för en högörtäng i delar av ängens västra del. Den östra delen med hagmarkskaraktär har ett annorlunda fältskikt. Även här finns rödven- friskängar, men stora delar består av blåbär- lingonhed. Trädsiktet är varierat och domineras av lind, ek och ask. Björk, rönn, bok och oxel förekommer också. Ängens buskskikt utgörs huvudsakligen av hassel, men där finns också en, ek, hagtorn, nypon och olvon. Slåtter och betesgynnad flora inom Lidahultsängen är slåttergubbe, gökärt, svinrot, skogs- klöver, ängsvädd, vårbrodd och knägräs.

Sammanfattande värdetext:

Ängen vid Lidahult skyddas som naturreservat och innehåller ganska många hävdgynnade arter. Ett flertal röjningsrösen, hamlade träd. Reservatet omgärdas av en trögärdesgård.

16. Rostock

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger på östra sidan av Rostockasjön och består idag av tre gårdar på behörigt avstånd från varandra. Före skiftena låg alla gårdar samlade nere vid sjökanten där den västligaste av gårdarna finns idag. Terrängen är relativt flack med i allmänhet regelbundna uppodlade partier. Bebyggelsen är blandad med renoverade boningshus med olika utseende. Bland ekonomibyggnaderna märks på den norra gården en dubbelbod i fritt liggande timmer med vällingklocka. Mindre alléer finns liksom stenmurar och ställvis talrika röjningsrösen. På motsatta sidan av sjön ligger Rostockaholme, platsen för ett troligen medeltida fäste.

Naturförhållanden:

I byns södra del finns en mindre ekhage som betas med får. Den utgörs av en moränbildning, en s.k. drop till, omgiven av ett lågområde. Moränkullens vegetation är av typ fårsvingeltorräng, medan de lägre delarna är bestående av stagghed och lågstarräng. Liksom i flesta fårbetade marker är örtfloran särskilt i torrängen något utarmad. Gråfibbla, backsmultron, brudbröd, darrgräs, knägräs, gökärt, liten blåklocka och stagg är några av indikatorarter. I busksiktet förekommer en, hassel och gran. Gallring av ek och röjning av gran skulle gynna fältskiktsfloran.

Sammanfattande värdetext:

By med utskiftade gårdar. Små alléer, stenmurar och ställvis talrika röjningsrösen, en mindre ekhage finns i byns södra del. Ett troligt medeltida fäste på Rostockaholme.

LÅNGASJÖ SOCKEN

17. Ingemundebo

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Ingemundebo ligger ca 5 km väster om Emmaboda och är den nordligaste byn i Långasjö socken. Landskapet är småbrutet med mindre lövskogsbestånd och enstaka odlingsrösen i åkermarkerna som ställvis omgärdas av stenmurar. Bebyggelsen är blandad och utan några enhetliga miljöer. I den norra delen finns en fin ladugårdslänga i skiftesverk. Bland odlingsrösen finns exempel på sådana med kallmurade sidor. Byn har innan skiftena haft drag av släktby med fyra gårdar som låg i en fyrkant. Idag kan man tala om en "falsk" radby dvs. att den idag befintliga radbykaraktären uppstått först efter skiftena. Strax norr om järnvägen och 600 m söder om byn, finns en pestkyrkogård.

Naturförhållanden:

Vid Ingemundebo finns hagmarker som är barrträdsplanterade.

Sammanfattande värdetext:

Blandad bebyggelse av radbykaraktär i ett småbrutet landskap med enstaka odlingsrösen.

18. Hamburg

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

Ensamgården ligger i småkuperad terräng med grusåsar. Mangårdsbyggnaden består av en välhållen och gulmålad salsbyggnad. Ladugårdslängan är lång och helt i skiftesverk. Odlingslandskapet är mycket välhävdat med stenmurar och långa trädgårdsgårdar i gott skick. Även röjningsrösen förekommer i skogsmarken. Runt gården finns omfattande och öppna fuktmarker, bl.a. norr om gården och i anslutning till sjön Löften. Sammantaget mycket fin miljö där markerna till stor del

brukas på gammalt sätt. Även skogsmarkerna ger ett mycket välskött intryck

Naturförhållanden:

Hamburg är en ensamgård belägen söder om sjön Löften. Gården brukas på gammalt vis och är ett vackert inslag i den barrskogsdominerade omgivningen. Vid gården finns både träd och buskbärande äng och annan träd och buskbärande hage. Slättermarken ligger på fattigare mark. Små höjdparter mellan åkrarna, vegetationen är därmed hedartad. Området väster om väg en består av en fårsvingelvariant av rödvenhed. Renarna på östra sidan har ett inslag av blåbär-lingonhed och rödvenhed. Som mindre inslag i rödvenheden finns stagg-hed. En örtfattig fårsvingeltorräng finns i ett område närmast bebyggelsen. Trädsiktet på slättermarken utgörs av björk och tall. Busksiktet är mycket glest, men enstaka björk, rönn och granar förekommer. Betesmarken har också stor förekomst av björk. Gran, tall och rönn är också representerade. Busksiktet utgörs av björk, rönn, en och gran. Betesgynnade växter är gökärt, blåsuga, stor blåklocka, solvända, slättergubbe, bockrot, vårbrodd och knägräs.

Sammanfattande värdetext:

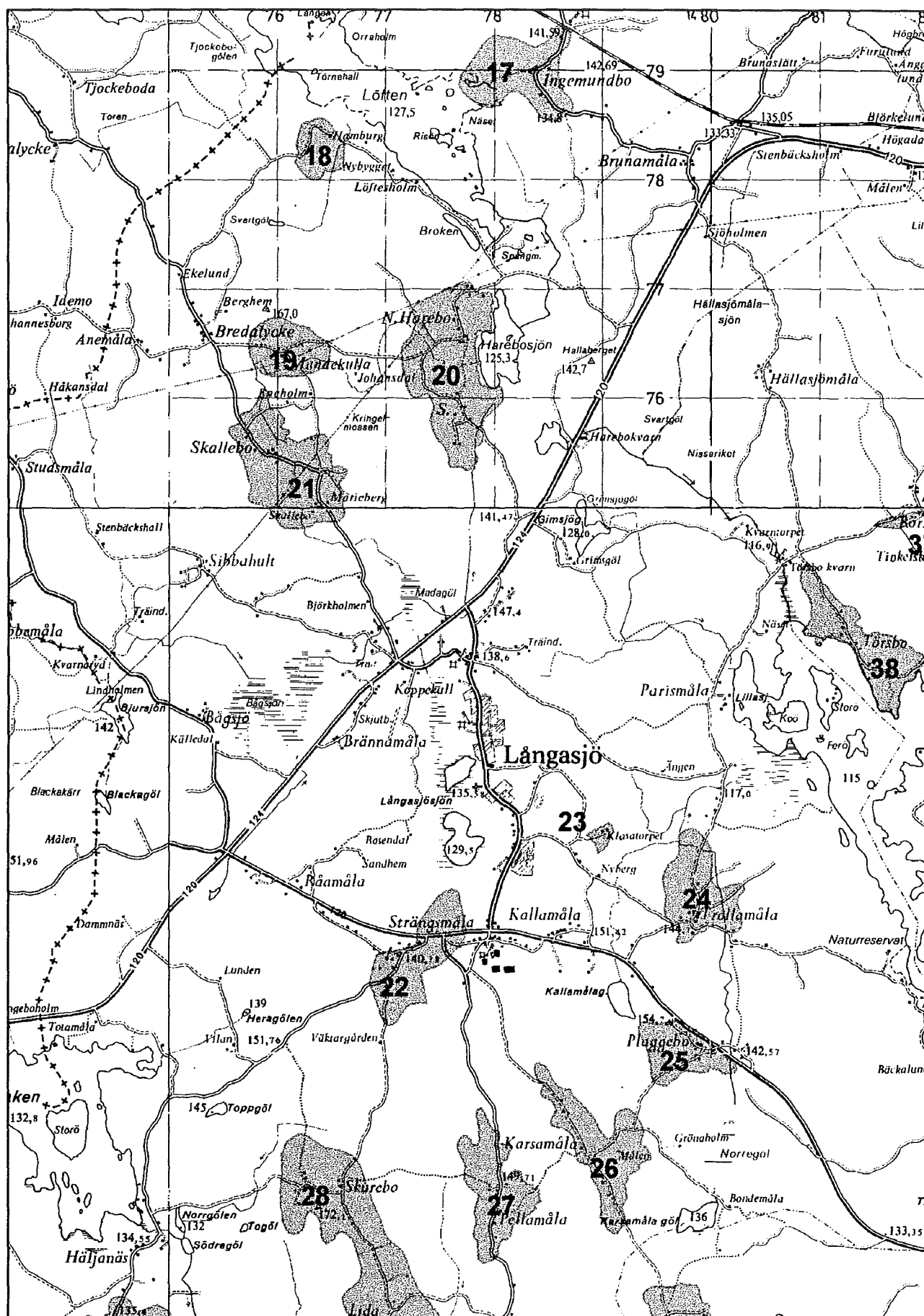
Ensamgård med mycket välhållna man- och fåbyggnader. Hävdat odlingslandskap med både ängsbruk och betesmark med stenmurar, trädgårdsgårdar och röjningsrösen. Björk är det vanligaste trädslaget på den ganska fattiga marken.

19. Mundekulla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Landskapet kring byn är relativt öppet och småkuperat. Byn, som har klungbykaraktär, är belägen på en mindre höjd. Endast storskifte är genomfört och endast en gård har flyttats ut från den gamla bytomten. Mangårdsbyggnaderna är uppförda kring mitten av 1800-talet och utgöres framför allt av parstugor i mer

eller mindre renoverat skick. Odlingslandskapet är varierat och innehåller en tämligen stor mängd äldre agrara former, såsom stenmurar, åkerholmar, odlingsrösen varav en del med kallmurade sidor och ensamväxande träd i åkermarken.

Naturförhållanden:

De naturliga fodermarkerna är gödselpåverkade. Enstaka hävdgynnade växter som mandelblomma, vårbrodd, knippfryle, backsmultron, prästkrage och skogsklöver finns kvar som spår efter gräsmarksepoken. I byn står några hamlade askar och lönnar.

Sammanfattande värdetext:

By av klungbykaraktär i ett öppet och varierat odlingslandskap med stenmurar, åkerholmar odlingsrösen och ensamväxande träd.

20. Harebo

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn, som är delad i Norra och Södra Harebo, ligger intill Harebosjön i ett flackt och småbrutet landskap. I den norra delen har en gårdgruppering karaktären av släktby och ligger tätt intill varandra. Byggnadstyperna varierar men, parstugan dominerar bland böningshusen. Odlings- och röjningsrösen finns liksom ett flertal breda och vällagda stenmurar.

Naturförhållanden:

I Södra Harebo finns en naturlig hagmark väster om vägen. Marken är tuvig; mellan tuvorna är rödvenängen dominerande medan själva tuvorna utgörs av stagghed eller blåbär-lingonhed. Hävdgynnade arter är slåttergubbe, gullviva, blåsuga, darrgräs, knägräs och stagg. Området är ganska svagt hävdad med nötdjur. Viss kvävepåverkan i norra delen.

Sammanfattande värdetext.

Flackt och småbrutet landskap med rösen och stenmurar. Tudelad bybebyggelse där den norra delen har karaktär av släktby.

21. Skallebo

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Liten och något löst grupperad by i småskuren och kuperad terräng. Bebyggelsen är blandad men innehåller mest om- eller tillbyggda parstugor avseende mangårdsbyggnaderna. Fina stenmurar finns längs byvägen liksom även runt en del av de små åkerlyckorna. I övrigt är odlingslandskapet ensartat och hävden delvis dålig.

Naturförhållanden:

Vid Skallebo finns en mindre björkhage med glest stående björkar, även tall, al och gran förekommer. Buskskiktet domineras av grannar, med inslag av en, rönn, alm, hassel, björk och al. Rödvenfriskäng är den vanligaste vegetationstypen. Runt stenar är blåbär-lingonheden vanlig och även stagghed förekommer lokalt. De slätter och betesgynnade växter som påträffades var blåsuga, slåttergubbe, knägräs, stagg och vårbrodd.

Sammanfattande värdetext:

Björkhage med glest stående träd samt ett artrikt buskskikt. Rödvenfriskäng är den vanligaste vegetationstypen. Vällållna stenmurar längs vägen samt kring en del av de små åkerlyckorna.

22. Strängsmåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn är belägen strax söder om Långasjö samhälle. Gårdarna är ganska väl samlade men innehåller ingen enhetlig gårdsmiljö och de flesta av mangårdsbyggnaderna är mer eller mindre ombyggda. Inslag av stenmurar, kall-

murade odlingsrösen, åkerholmar och större vårdträd.

Naturförhållanden:

Strängsmåla är en by med sex större gårdar belägen strax söder om Långasjö. Hagen består av träd och buskbärande hagmark med varierande trädthet. Närmast vägen är hagen mycket öppen. Ek och gran är de vanligaste trädslagen, dessutom finns ask, lönn, björk och tall. En utgör buskskiktet. Fältskiktet utgörs till stor del av rödvenfriskängar men även stagghed förekommer. I fuktigare partier förekommer blåtåtel-fuktäng av sydlig variant. Marken är välhävdat med många hävdgynnade arter: slåttergubbe, jungfrulin, granspira, kattfot, jungfru Marie nycklar, blåsuga, darrgräs, vårbrodd och stagg. Till objektet hör också två lövskogsbevuxna kullar som tidigare hävdats via slätter. Kullarna domineras av ek och bok. Floran utgörs av lundväxter.

Sammanfattande värdetext

Välhävdat och artrika marker med ek och gran som vanligaste trädslagen och rödvenfriskäng som vanligaste vegetationstyp. Förekomst av den hotade arten granspira. Odlingslandskap med stenmurar, odlingsrösen, åkerholmar och stora vårdträd.

23. Klasatorpet

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Gården ligger en knapp km väster om Långasjö och är ursprungligen ett dagsverkstorp under Långasjö prästgård. Före år 1851 kallades torpet Klockaremålen. Mangårdsbyggnaden, som utgörs av en enkelstuga i ett plan, i fritt liggande timmer och med torvtak är uppfört år 1804. Vid slutet av 1800-talet byggdes en undantagsstuga, också den med torvtak. En ladugårdslänga i skiftesverk och vasstak ligger intill. Kring gården finns trädgårdsgårdar, liten åkerlycka, odlingsrösen, stensträngar och murar. Torpet är i hembygdsföreningens ägo som också håller en del olika djur här. Klasa-

torpet utnyttjades under filminspelningen av "Utvandrarna" år 1969, efter W Mobergs roman. Det var också då som torvtaken anlades för att passa den tidsmiljön.

Naturförhållanden:

Klasatorpet är en ensamgård omgiven av skog. Vid torpet finns en liten björkhage som betas av fyra får. I buskskiktet finns framförallt enbuskar men även exemplar av bok, gran och ek. Blåbär-lingonrished dominerar den största och tätaste delen. I öppnare partier finns rödvenhedvegetation. Hävdgynnad flora är blåsuga, gullviva, vårbrodd, stagg, darrgräs och knägräs.

Sammanfattande värdetext:

Liten björkhage omgiven av skog som hålls under bra hävd av får. Blåbär-lingonhed är vanligaste vegetationstypen vilket tyder på att trädskiktet är något för tätt. F d dagsverkstorp under Långasjö som nu är i hembygdsföreningens ägo och vård.

24. Trollamåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Odlingslandskapet kring byn är ganska öppet med bebyggelsen belägen på en mindre höjd. Mangårdsbyggnaderna består företrädesvis av renoverade salsbyggnader och parstugor som genomgående är välhållna. Inslag av skiftesverk finns bland ekonomibyggnaderna. Till dessa byggnader hör en välbevarad linbastu som ligger vid vägen mot Ekeboryd. Intill bastan står en rad med hamlade askar. Odlingslandskapet är delvis i dålig hävd men innehåller en hel del äldre former såsom stenmurar, åkerholmar och odlingsrösen. I byn finns Drakarör, ett gravröse som troligen uppförts under bronsålder och strax norr om byn finns en pestkyrkogård.

Naturförhållanden:

Vid Trollamåla finns en ekhage som är kraftigt igenväxt och på gränsen till skog. Områ-

det hävdades dock vid inventeringstillfället och hade rester av det gamla odlingslandskapet i gläntor med arter som blåsuga, slåttergubbe, gökärt, kattfot och stagg. Inom området finns även mycket gamla hamlade lindar.

Sammanfattande värdetext:

Igenvuxen ekhage som fortfarande har kvar värden från det naturliga foderlandskapet. Vålhallna byggnader i ett relativt öppet odlingslandskap med stenmurar, odlingsrösen och åkerholmar. Bronsåldersröse.

25. Plaggebo

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Tre kilometer sydost om Långasjö ligger Plaggebo i ett svagt kuperat och ganska öppet landskap. Gårdarna lägen har inte ändrats dramatiskt genom skiftena utan ligger fortfarande samlade i en relativt tät klunga. Mangårdsbyggnaderna består företrädesvis av renoverade eller ombyggda parstugor, i ett fall finns två flygelbyggnader i form av enkelstugor. Byggnaderna är genomgående vålhållna. Samtliga ladugårdar är uppförda i skiftesverk. En ny plåtlada finns dock också. Längs vägarna finns talrika alléer och exempel på vållagda stenmurar. Förhållandevis talrika odlings- och röjningsrösen förekommer. I byn har tidigare funnits en gästgivargård med skjutsskyldighet för fyra bönder. En välbevarad skvaltkvarn finns nordost om byn och är skyltad vid landsvägen. Söder om byn har en trindyxa påträffats.

Naturförhållanden:

Utefter åkerrenar, körvägar, murar och rösen kan rester av naturlig fodermark påträffas med hävdgynnade växter som jungfrulin, mandelblomma, gråfibbla, ärenpris, gråfibbla, knippfryle och vårbodd. Områdets högsta naturvärden finns istället i alla de hamlade träden. Askängen vid det östra vägskalet innehåller ett 35-tal hamlade askar av varierande ålder där de grövsta är uppemot en meter i diame-

ter. I byns norra del står en fin ask-lönn alle'. Totalt är det ca etthundra träd som bär spår av hamling. Vid vägen ner mot Kallamålagölen står en magnifik hagmarksbok. Invid gölens södra strand hävdas en sötvattenstrandäng svagt av nötdjur.

Sammanfattande värdetext:

Samlad by med vålhållna byggnader, ladugårdar i skiftesverk. Vägarna kantas av alléer och vållagda stenmurar. Naturvärdena är i huvudsak knutna till hundralet hamlade träd.

26. Karsamåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Långsträckt by med gårdarna glest spridda längs byvägen. Jämte salsbyggnader finns också ett flertal parstugor jämte enplans enkelstugor. Här finns också nyare fritidshus. Stenmurar förekommer i ett i övrigt ganska ensartat odlingslandskap. Hävden är många gånger dålig i det öppna landskapet.

Naturförhållanden:

Vid den utsträckta byn Karsamåla finns en träd och buskbärande hagmark samt en öppen hagmark. Den trädbärande hagen är variationsrik och består av många vegetationstyper. I fuktigare partier finns lågstarrfuktäng, staggshed, rödvenfriskäng samt en liten torräng. Den öppna hagen är fuktig och utgörs av högörtfuktäng samt sydlig variant av blåtåtel-fuktäng. Trädsiktet i den träd och buskbärande hagen utgörs av björk, gran och asp. Busksiktet utgörs av gran, en, björk, asp, ek, oxel och bok. Flera hävdgynnade växtarter är funna: granspira, slåttergubbe, jungfru Marie nycklar, vårbrodd, jungfrulin, gökärt, gullviva, skogsklöver, nattviol och stagg. Den öppna hagens vegetation består av enstaka granar, ett fruktträd samt buskar av al, asp, björk, gran och vide.

Sammanfattande värdetext:

Variationsrika hagmarker, där framförallt den träd- och buskbärande hagen är mycket artrik

både i fält och buskskikt. Långsträckt by med gårdarna glest spridda längs byvägen. Stenmurar förekommer.

27. Pellamåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn är belägen på en östsluttning ned mot mossmarker. Gårdarna är ganska väl samlade och har relativt enhetliga byggnader som är färgsatta i rött/vitt. Par- och enkelstugor dominerar bland boningshusen. Många av ekonomibyggnaderna är byggda i skiftesverk. Odlingslandskapet är varierat med åkerholmar, odlingsrösen och även stenmurar. Inslag av alléer längs byvägen finns.

Naturförhållanden:

Pellamåla är en by med utsträckt bebyggelse belägen på en N-S gående höjdrygg. Det inverterade objektet ligger på västslutningen och utgörs av en öppen hagmark i den övre delen samt en björkhage i den nedre. Rödvenfriskäng dominerar den öppna hagmarken. I björkhagen kommer stagghed och blåbärlingonhed in, tidvis i mosaik. I den täta ungskogen håller lundvegetation på att ta över. Björk är dominant trädslag. Ek och tall förekommer. Buskskiktet har efter senaste röjning på nytt satt fart och består av björk, en, slån, gran och nypon. Arter som indikerar tidigare slätter eller beteshävd är jungfrulin, blåsuga, gullviva, ängsskallra, vårbrodd, darrgräs, kattfot och slättergubbe.

Sammanfattande värdetext:

Varierat odlingslandskap med åkerholmar, odlingsrösen och stenmurar. Öppen hagmark som tidigare troligen tjänat som slätteräng. Rödvenfriskäng är den vanligaste vegetationstypen med björk som vanligaste överståndare. Samlad bybebyggelse som utgörs av enkel- och parstugor, ekonomibyggnader i skiftesverk.

28. Skurebo

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

Landskapet kring Skurebo är starkt kuperat med bebyggelsen förlagd till höjdråken. Byn består av tre gårdsgupperingar, Norrgården, Västergården och Södergården, en gruppering som också fanns vid tiden för laga skiftet. I byn finns flera parstugor med rätt hög ursprunglighet liksom också salsbyggnader med frontespis. Bland parstugorna märks en blå- och vitmålad med glasveranda i två våningar. Odlingslandskapet är välhävdat med odlingsrösen, stenmurar, ett äldre röjningsröseområde i den södra delen samt mindre alléer. Vid Västergården finns ett antal hamlade träd intill en damm. Byn genomkorsas av en mängd äldre vägar. I den östra delen har påträffats en skafthålsyxa samt en flintdolk, i samband med odlingsarbete.

Naturförhållanden:

I sydöstra delen strax öster om Södergården finns en annan träd och buskbärande hagmark med björk, ek och gran i trädskiktet samt en, slån, oxel, ek, nypon, vildapel och hagtorn i buskskiktet. Rödvenfriskängar är vanligast, men i ett fuktstråk syns dock en tydlig dominans av sydlig variant av blåtåtel-fuktäng. På tuvor i och kring fuktstråket finns stagghed. Hävdgynnade arter i hagen är bl.a jungfrulin, stagg, slättergubbe, gökärt och blåsuga. Hävdens tillstånd bedömdes som måttlig.

Sammanfattande värdetext:

Spridd bebyggelse förlagd till höjdområden. Välhävdat odlingslandskap med hamlade träd, odlingsrösen, en del äldre, och stenmurar. Byn genomkorsas av ett flertal gamla vägar. Fuktig - frisk betesmark vid Söregården med ett artrikt buskskikt. Fältskiktet är inte lika artrikt och lokalt syns en viss gödslingspåverkan.

29. Lida

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Landskapet är svagt kuperat och småbrutet med den södra delen av byn beläget på ett mindre höjdparti. Byn är ganska stor och bestod vid laga skiftet av inte mindre än 10 gårdar av vilka en del senare blev tvungna att flyttas ut. Innan dess hade den norra delen karaktären av släktby medan den södra mera liknade än radby, vilket fortfarande idag kan skönjas. Mangårdsbyggnaderna består i flera fall av större salsbyggnader med tillbyggda glasverandor och relativt ursprungliga. Här finns talrika stenmurar och trägårdsgårdar. Mitt i byn har påträffats en flintdolk.

Naturförhållanden:

Intill byn finns bl.a en blandlövhage med björk och ek som dominerar i trädskiktet. Det finns även ask, vildapel, och rönn. Buskskiktet är sparsamt och består endast av björk och hagtorn. Den vanligaste vegetationstypen är rödvenfriskäng, men det finns inslag av stagg och högörtfriskäng också. Marken är svagt hävdad och även svagt gödslingspåverkad i vissa partier. De hävdgynnade arter som förekommer är darrgräs, jungfrulin, gökärt, gullviva, stagg, slättegubbe, solvända, prästkrage och jungfru Marie nycklar.

Sammanfattande värdetext

Liten blandlövhage med friska - fuktiga växtsamhällen. Trots en svag hävd och viss gödslingspåverkan finns ganska många hävdgynnade växter. Stor, tudelad by där flera mangårdsbyggnader utgörs av salsbyggnader med glasverandor. Talrika hägnader av sten och trä.

30. Allgunnås

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Området är småkuperat och bebyggelsen spridd längs ett företrädesvis gammalt vägnät.

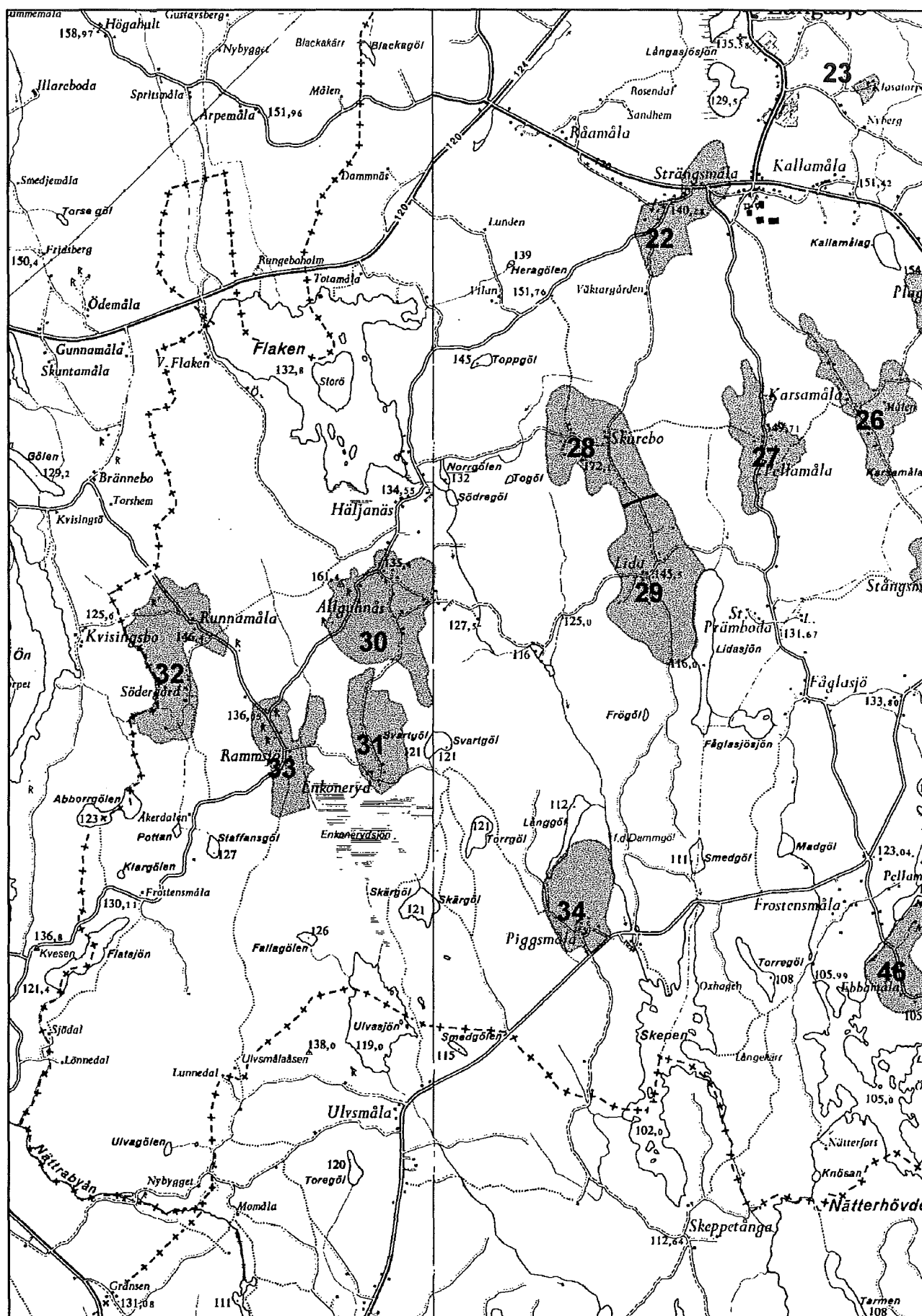
Mangårdsbyggnaderna består i huvudsak av parstugor i mer eller mindre ombyggt skick. Många av ekonomibyggnaderna innehåller skiftesverk. Stenmurar omger flera av åkermarkerna och alléer finns vid vägen. Inom byns marker finns en för Emmaboda kommun, ovanligt stor koncentration av fornlämnningar vilket delvis kanske kan förklaras av närheten till sjön Allgun i norr. Fornlämningarna består av gravar från troligen i första hand bronsålder och ligger spridda på mindre höjder. I den norra delen av byn finns också något som kallas för Ödegärdet som innehåller fossil åkermark från perioden före laga skiftet.

Naturförhållanden:

Allgunnås är en by belägen i sydvästra delen av Emmaboda kommun. Runt byn finns gott om öppna marker varav de flesta någon gång brukats som åker. Det finns även ett par hagmarker bl.a en öppen hagmark som ligger något sluttande och utgörs i övre delen av rödvenfriskäng. På stenar och tuvor finns rödvenhed och i den lägre liggande delen av hagen växer en tuvtåtel-fuktäng. Buskskiktet i hagen utgörs av gran, al, ask, en, ek och nypon med hävdgynnade arter som blåsuga, jungfrulin och granspira. Strax söder om hagen finns en ohävdad björkhage, som även har inslag av tallar. Buskskiktet utgörs av rönn, ek, gran och stor förekomst av en. En mosaik av örtrik friskäng och rödvenfriskäng är den vanligaste vegetationstypen men även här finns inslag av rödvenhed. Betesgynnad flora är jungfru Marie nycklar, slättegubbe, jungfrulin, gökärt, vårbrodd, solvända och stor blåklöcka.

Sammanfattande värdetext:

Små tämligen artrika hagmarker, där björkhagen vid inventeringstillfället var ohävdad. Förekomst av den hotade arten granspira. Spridd bebyggelse utmed gammalt vägnät. Fornlämningar bestående av gravar, troligen från bronsålder, intill sjön Allgun.

31. Enkoneryd

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger på en moränsträckning mot den utdikad Enkonerydsjön. Gårdarna ligger ganska spridda längs byvägen. Tidigare har den varit samlad som en släktby. Bebyggelsen är blandad med bl.a. större salsbyggnader av framkammartyp. Landskapet är ganska öppet och här förekommer ställvis odlingsrösen, varav en del med kallmurade sidor samt stenmurar.

Naturförhållanden:

Vid Enkonaryd finns en björkhage som till stor del utgörs av ungbjörkar, men även gran, lind, ek och asp förekommer. I buskskiktet finns unga exemplar av gran. Rödvenfriskäng är den vanligaste vegetationstypen. Täckningsgraden är hög (50-75%), varför gräsvålen delvis är uppluckrad. Det finns även en öppen hagmark som även den domineras av rödvenfriskäng. Enbuskar utgör ett karaktéristiskt inslag. Hävdgynnade arter är jungfrulin, slättergubbe, blåsuga, prästkraige, vårbrodd och jungfru Marie nycklar.

Sammanfattande värdetext:

By utspjridd längs byväg på moränsträckning med blandad bebyggelse. Öppet landskap med odlingsrösen och stenmurar. Hagmarker som är måttligt hävdade och till stor del utgörs av rödvenfriskängar med ganska många hävdgynnade arter.

32. Runnamåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn i sydvästra delen av Långasjö socken gränsar till Kronobergs län. Bebyggelsen är delad i två gårdskoncentrationer, Norrgården och Södergården. Bebyggelsen är blandad med enkelstugor och salsbyggnader. I södra Runnamåla finns breda och mycket vällagda

stenmurar kring åkergårderna. I övrigt finns inslag av odlingsrösen, i vissa fall med kallmurade sidor. I den norra delen finns en hällkista och två gravrösen och visar att byns marker utnyttjats under sen stenålder - bronsålder. I en av åkrarna har också påträffats talrika eldpåverkade stenar som kan tyda att här legat en boplats från den tidsperioden.

Naturförhållanden:

Runnamåla omges av ett öppet och kuperat kulturlandskap med inslag av lövträdsbestånd. Hagmarken ligger i en sydvästsluttning, gränsande till Kronobergs län. Gran, ek och björk är vanliga i trädskiktet. Al och tall förekommer i mindre omfattning. Buskskiktet är tätt och artrikt i norra delen. Enen är vanligast, men även björk, gran, ek, asp, al och sälg är representerade. I södra delen är buskskiktet mycket glest och består av gran och en. Vanligaste växtsamhället är rödvenfriskäng, inslag av fårsvingeltorräng är vanligt. Södra delen är gödslingspåverkat. Hävdgynnade växter är jungfrulin, solvända, ängsviol, blåsuga och vårbrodd.

Sammanfattande värdetext:

Annan träd- och buskbärande hagmark med ett tätt och artrikt buskskikt. Rödvenfriskängar är det vanligaste växtsamhället med inslag av fårsvingeltorräng. Tvådelad by med blandad bebyggelse. Breda och vällagda stenmurar i södra bydelen. Hällkista och två gravrösen den norra delen.

33. Rammsjö

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

Beläget i Långasjö socken och nära gränsen till Kronoberg. Byn ligger ganska högt alldeles norr om den utdikade Enkonerydsjön och omges av ganska vidsträckta skogsmarker. Bebyggelsen ligger tätt och har radbykaraktär med bl.a. parstugor och ekonomibyggnader i skiftesverk. Odlingslandskapet är öppet med ganska vidsträckta betesmarker som innehåll-

ler odlingsrösen och stenmurar. Inslag av alléer finns också. Att området varit attraktivt under förhistorien tyder tre rösen samt en hållkista som är anlagda nära krönet av moränhöjden.

Naturförhållanden:

Öppen hagmark vid Rammsjö. Skogen står tätt runt området, de öppna delarna består av tre stora gläntor. Gran och asp är de vanligaste trädslagen. Ek och björk finns i spridda exemplar och al finns längs fuktstråket. Buskskiktet är relativt glest och utgörs av en, slån, oxel och rönn. I markerna växer flera slåtter- och betesindikatorer. Blåsuga, stagg, vårbrodd, prästkrage, gökärt, gullviva, jungfrulin, jungfru Marie nycklar, ängsskallra samt slåttergubbe. Hagen var vid inventeringstillfället välhävdad.

Sammanfattande värdetext

By av radbykaraktär i höjdläge med bl a parstugor och ekonomibyggnader i skiftesverk. Öppen hagmark som utgörs av tre stora gläntor med dominans av rödvenfriskängar. Öppet odlingslandskap med odlingsrösen och stenmurar. Tre rösen och en hållkista inom byns gränser.

34. Piggsmåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

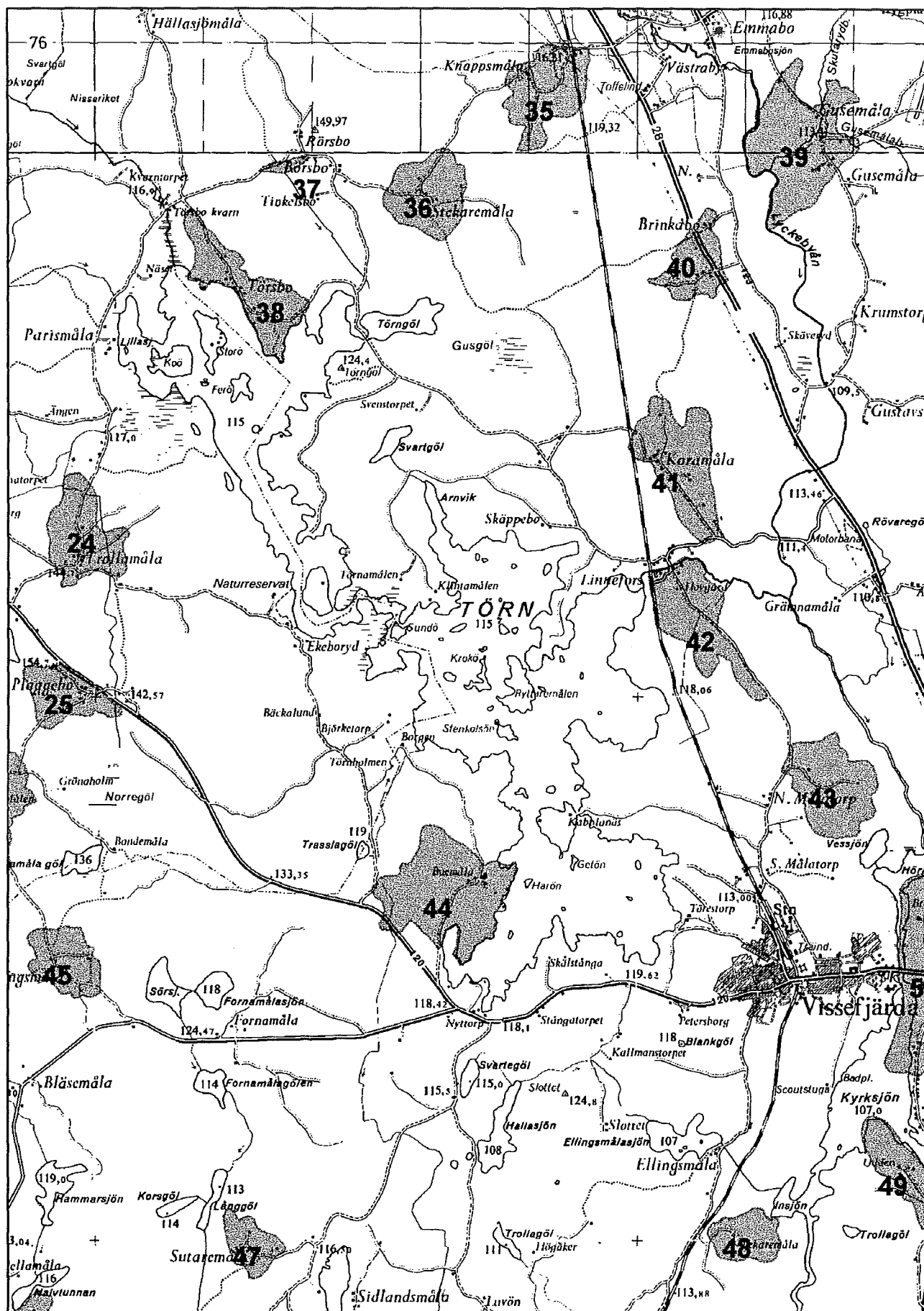
Byn ligger på gränsen till Blekinge i ett småkuperat landskap som i övrigt domineras av vidsträckta skogsområden. Gårdarna ligger väl samlade som en klungby medan den före skiftena hade anlagts som närmast en radby. Flera välbevarade parstugor med plåttak finns och ekonomibyggnaderna är genomgående äldre och oftast i skiftesverk. Odlingslandskapet är även det ganska ursprungligt stenmurar, trädgårdsgårdar, odlingsterrasser och odlingsrösen.

Naturförhållanden:

Piggsmåla är en mindre ensamliggande by belägen på ett höjddparti. Byn omges av barrskog. Vid byn finns en annan träd och buskbärande hagmark med ek, tall och gran. I södra delen finns även mycket björk. Enen är utbredd i buskskiktet, som även innehåller asp, ek och björk. Arter som indikerar slåtter- och beteshävd är ängsskallra, gullviva, stor blåkllocka, gökärt, knägräs och kattfot. Gamla åkermarken kännetecknas av rödvenhed.

Sammanfattande värdetext:

Väl samlad bybebyggelse med välbevarade byggnader i ett småkuperat landskap med stenmurar, trädgårdsgårdar, odlingsterrasser och odlingsrösen. Barrträdsdominerad hage med mycket enbuskar. Rödenhed dominerar i fältskiktet.

VISSEFJÄRDA SOCKEN

35. Knappsmåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn om två gårdar ligger i ett småkuperat och kraftigt stembundet landskap. Mangårdsbyggnaderna är välhållna och utgörs av renoverade parstugor. I den södra delen finns också en torpstuga. I de mer låglänta betesmarkerna finns röjningsrösen. Likaså förekommer övergivna odlingsterrasser och stenmurar. Hävden i landskapet är genomgående god, särskilt med tanke på att det rör sig om en liten by i närmast utmarksläge.

Naturförhållanden:

Vid Knappsmåla finns en öppen björkhage som är välhävdad. Björk är det vanligaste trädslaget. Gran och enstaka ekar förekommer också. Även i buskskiktet är björken framträdande, övriga buskar är en och gran. Rödvenfriskängen är den dominerande vegetationstypen. Där tuvbildning förekommer består tuvorna av fårsvingeltorräng eller blåbärlingonhed. Slätter och betesgynnade växter i hagmarken är slättergubbe, jungfrulin, knägräs och stagg.

Sammanfattande värdetext:

Liten by i småkuperat landskap där mangårdsbyggnaderna består av välhållna parstugor. Röjningsrösen, odlingsterrasser och stenmurar i betesmarkerna. Björkhagen betas av hästar och är välhävdad. Rödvenfriskäng är det vanligaste växtsamhället.

36. Stekaremåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Den ganska lilla byn ligger invid en trevägskorsning. Terrängen är småbruten med små insprängda åkerlyckor. Byggnadsbeståndet är blandat och utan någon högre ursprunglighet. Trägårdesgårdar och enstaka odlingsrösen finns. Vid bykärnan växer ett ganska stort antal äldre vårdträd.

Naturförhållanden:

Vid Stekaremåla finns en blandlövhage med dominans av ek och inslag av gran, björk, ask och bok. Buskskiktet utgörs av gran och en. Vegetationstyperna utgörs av blåtåtelkfuktäng av sydlig variant samt blåbär -lingonhed och stagghed. Området betas av nöt och är välhävdad. Hävdgynnad flora i området är slättergubbe, knägräs, stagg, gökärt, vårbrodd, blåsuga och jungfru Marie nycklar.

Sammanfattande värdetext:

Liten by i småbruten landskap med trägårdesgårdar och enstaka odlingsrösen. Gamla vårdträd intill byn. Blandlövhage vid Stekaremåla som är välhävdad och tämligen artrik.

37. Rørsbo

Klass 3

De kulturhistoriska förhållandena på platsen är inte kända.

Naturförhållanden:

Vid Rørsbo finns en mindre blandlövhage. Trädskiktet består av ek, björk, ask, asp, apel, lönn, bok och tall, med slån, nypon, hassel, lövsly och gran i buskskiktet. Rödvenäng är den vanligaste vegetationstypen, men också stagghed, hällmarkstorräng, fårsvingeltorräng och tuvtåtelkfuktäng förekommer. I hagen finns, trots en relativt omfattande gödslingspåverkan, ett femtontal hävdindikerande arter som exempelvis backsmultron, gullviva, knägräs, knölsmörlblomma, sommarfibbla och vårvicker. I området finns även askar med spår av hamling, äldre åker och odlingsrösen.

Sammanfattande värdetext:

Vid Rørsbo finns en mindre blandlövhage med ett relativt högt antal indikatorarter.

38. Törsbo

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

Gårdarna i Törsbo ligger utmed vägen som går utmed sjön Törns strand. Landskapet är svagt kuperat och småbrutet. Gårdarna ligger ganska spridda och gjorde så även innan skiftesreformerna. Flera av mangårdsbyggnaderna är i ganska ursprungligt skick eller pietetsfullt renoverade. Nämnas kan Törsbogården, vackert beläget på en höjd nära sjön, vars mangårdsbyggnad består av en parstuga med snidad dörrportal. Gården är skänkt till hembygdsföreningen.

Odlingslandskapet varierar i hävd inom objektet, men här finns fina exempel på stenmurar, trögärdesgårdar, kallmurade odlingsrösen inom åkermarken och ålderdomliga röjningsröseområden.

Naturförhållanden:

Törsbo ligger i ett naturskönt område med utsikt över sjön Törn. Vid Norra Törsbo finns en öppen hage och en blandlövhage. Trädskiktet i den öppna hagen utgörs av björk. Enbuskar dominerar buskskiktet som också innehåller björk, gran och enstaka ungträd. I blandlövhagen finns ek, björk, gran och tall. Buskar förekommer sparsamt i form av en och björk. Fältskiktet i den öppna hagmarken är hedartad och varierar mellan örtrik ljunghed, blåbärlingonhed och rödvenhed. Blandlövhagen domineras av rödvenfriskängsvegetation. Hävdgynnade arter i området är svinrot, slåttergubbe, ängsvädd, jungfrulin, gökärt, prästkrage, vårbrodd, kattfot, bockrot, darrgräs, stor blåklocka, solvända och slåtterfibbla.

Sammanfattande värdetext

Art och variationsrika hagmarker vid sjön Törn. Vegetationen är hedartad med flera hävdgynnade arter i fältskiktet. Spridd byggnad utmed sjön Törn i ett svagt kuperat och småbrutet landskap. Vållållna mangårdsbyggnader, stenmurar, trögärdesgårdar och odlingsrösen.

39. Gusemåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger omedelbart öster om Lyckebyån och söder om Emmaboda tätort. Gårdarna ligger spridda och några enhetliga gårdsmiljöer eller byggnader med hög ursprunglighet finns inte. Husen är dock till stor del färgsatta i rött/vitt. Odlingslandskapet är relativt välbäddat och varierat. Här finns talrika stenmurar och fina beteshagar med solitärträd och enstaka röjningsrösen. Mindre alléer finns också.

Naturförhållanden:

Vid Gusemåla finns bl. a. en betad skog, blandlövhage, björkhage och annan träd och buskbärande hagmark. Störvuxna ekar dominerar trädskiktet i blandlövhagen. Dessutom finns asp, gran och rönn. Höjdryggen och västra delen av hagen är betydligt öppnare. Buskskiktet utgörs av en och gran. Rödvenhed är vanligast i fältskiktet, men på höjdryggen är det rödvenfriskängar och fårsvingeltorräng. Slåtter och betesindikatorer är gökärt, blåsuga, bockrot, jungfrulin, kattfot, slåttergubbe, knägräs och stagg.

Den betade skogen är en granskog med inslag av al, tall och björk. Buskskiktet består av en och gran. Fältskiktet utgörs till största delen av stagg/ blåbärlingonhed i mosaik. I en glänta finns inslag av höjrtfuktäng och mot bäcken finns även tuvtåtel-fuktäng.

Björkhagen hyser förutom björk även gran och ask i trädskiktet. Buskskiktet består av en och gran. Björkhagens varierande slutenhet samt dess varierande fuktighetsförhållande ger upphov till flera vegetationstyper. Rödvenfriskäng och fårsvingeltorräng dominerar. Inom ett större område finns även stagg.

Den träd och buskbärande hagmarken består av gran i trädskiktet och en i buskskiktet. Vegetationstyperna utgörs helt av rödvenhed. Betesgynnad flora i björkhagen och i annan träd och buskbärande hagmark är kattfot, sol-

vända, blåsuga, jungfrulin, slåttergubbe, stagg, knägräs, vårbrodd och darrgräs.

Sammanfattande värdetext

Variationsrika betesmarker vid Gusemåla med många naturtyper, vegetationstyper och hävdindikatorer. Relativt välhävdad odlingslandskap som innehåller talrika stenmurar, beteshagar med solitärträd och enstaka röjningsrösen. Bl. a förekomst av skogsbete som numer är mycket ovanligt.

40. Brinkabo

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn är delad på två gårdsgupperingar, väster respektive öster om landsvägen mellan Emmaboda och Nybro. I västra Brinkabo finns bl.a. en välbevarad enkelstuga i två plan. I övrigt är byggnaderna av varierat utseende och ålder. Mindre betesmarker i det småskaliga odlingslandskapet innehåller röjningsrösen. Hävden i landskapet är till delar mindre god.

Naturförhållanden:

Vid Brinkabo finns en annan träd och buskbärande hagmark. Det sparsamma trädskiktet domineras av ek. Enstaka björk och vildapel förekommer också. En och hassel finns i buskskiktet. Rödvenhed och rödven friskäng är de vanligaste vegetationstyperna. Hävdgynnade växter är slåttergubbe, gökärt, vanlig ögontröst, blåsuga, stagg, vårbrodd, knägräs och darrgräs.

Sammanfattande värdetext:

Välbevarad enkelstuga i två plan i den västra bydelen. Småskaligt odlingslandskap med röjningsrösen. Annan träd och buskbärande hagmark som domineras av ek. Rödvenfriskäng och rödvenhed är de vanligaste vegetationstyperna.

41. Karamåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Karamåla är beläget utmed järnvägen Emmaboda - Karlskrona, 1 km norr om Linnefors bruk. Landskapet är flackt och ganska öppet. Fyra av byns nio gårdar ligger samlade i en radby. Byggnaderna är av blandat utseende och ålder men mer ursprungliga parstugor finns, om än i renoverat skick. Röd målade staket omgärdar en del av tomterna. Längs byvägen finns stenmurar. Sydöst om byn är ett vidsträckt och öppet betesmarksområde med solitärträd. Vid byn finns en medeltida brunn och i norra delen av byn har påträffats en sländtrissa liksom fynd från stenåldern i form av flintföremål och keramik.

Naturförhållanden:

Vid Karamåla finns en ek/björkhage med dominans av enbuskar i buskskiktet. Vegetationstyperna utgörs av rödvenhed till stor del men det finns även inslag av högörtfuktäng, stagghed och blåtåtel-fuktäng av sydlig variant. Hävdgynnad flora i området utgörs av stagg, slåttergubbe, blåsuga, vårbrodd, svinrot, rödklint, ängsskallra, jungfrulin, jungfru Marie nycklar, darrgräs, knägräs och skogsklöver. I byn står ett tiotal hamlade askar.

Sammanfattande värdetext

Ek/björkhage som till stor del utgörs av rödvenhed. Fältskiktet hyser många hävdgynnade växter. By med radbykaraktär i ett flackt och öppet landskap. Stenmurar längs byvägen, medeltida brunn samt förhistoriska fynd. I byn står ett tiotal hamlade askar.

42. Hovgård

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Linnefors bruk ligger på Hovgårds ägor vid sjön Törns östra strand. Landskapet är öppet med stort inslag av lövträd. På 1730-talet anlades här ett järnbruk som var i drift till mitten av 1800-talet. Huvudbyggnaden, från 1734,

disponeras av hembygdsföreningen och består av en större herrgårdsbyggnad i ett plan under valmat tak och är färgsatt i rött/vitt. Av de två flygelbyggnaderna är den ena riven medan den andra renoverats. Till gården hör också en ladugårdslänga i skiftesverk. Inom området finns även Linnefors stationsbyggnad. En stenvalvsbro är slagen över Linneforsån. I norra delen har påträffats en stenåldersboplatz som ligger inom område med rikliga slaggförekomster från bruksperioden.

Naturförhållanden:

Vid gården Linnefors är inslaget av ädellövträd markant. Enstaka askar bär spår av hamling. Söder om gården finns dels en igenvuxen hage med enstaka hävdgynnade arter som backsmultron, gökärt, vårfryle och ängsvädd, dels skogsmark som ger intryck av ett skogs-bete. Även norr om gården finns en liten hage som tyvärr är igenvuxen.

Sammanfattande värdetext:

Huvudbyggnaden till Linnefors bruk från 1734 som består av en herrgårdsbyggnad i ett plan under valmat tak. En flygelbyggnad finns kvar i renoverat skick. Ladugårdslänga i skiftesverk, stationsbyggnad, stenvalvsbro samt stenåldersboplatz finns inom området. Naturvärden i huvudsak knutna till lövträd och bryneffekter.

43. Norra Målaretorp

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger strax norr om Vissefjärda med Lyckebyåns dalgång omedelbart i öster. Terrängen är småkuperad och kraftigt stenbunden. Gårdarna ligger ganska utspridda med mangårdsbyggnader bestående av företrädesvis salsbyggnader och någon enstaka renoverad parstuga. Vid gården längst i öster finns många bevarade stenmurar och en beteshage med ålderdomliga röjningsrösen. En dubbelmur finns vid infartsvägen till byn.

Naturförhållanden:

Norra Målartorp har en välhävdad björkhage i östra delen av byn. Hagen har förutom björk i trädskiktet även vildapel, ek, gran och tall. Buskskiktet är glest och består till största delen av en. Vildapel, björk och tall är också representerade. Växtsamhällena utgörs av fårsvingeltorräng och rödvenhed på friskare marker. Slätter och betesgynnad flora är blåsuga, gökärt, liten blåklocka, ögontröst, jungfrulin, knägräs och vårbrodd.

Sammanfattande värdetext:

Utspridd by längs Lyckebyåns västra sida. Stenmurar och ålderdomliga röjningsrösen. Välhävdad björkhage som i vissa delar troligen varit uppodlad.

44. Buemåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Ensamgården Buemåla ligger invid en sjö. Huvudbyggnaden består av en vit salsbyggnad av kontinental villatyp samt en mindre röd salsbyggnad. Ladugården är riven. Vårdträd finns på tomten och större lövträd bildar en allé liknande karaktär längs vägen. Solitärträd inom de öppna markerna förekommer. Hävden i odlingslandskapet är mycket dålig.

Naturförhållanden:

Buemåla ligger mycket vackert beläget vid sjön Törn. En stor del av markerna runt gården är fortfarande öppna. Mellan gården och Törn betas stora områden som tidigare varit åkermark. Dessa är mycket vackra men har tyvärr trivial flora. Vid sjön finns en blandlöv-hage med ek som vanligaste trädslaget. Björk och bok är också vanliga. Buskskiktet är välutvecklat och utgörs av hassel, en, björk och gran. Vegetationen i hagen är variationsrik med allt ifrån torra till fuktiga växtsamhällen. Ingen vegetationstyp dominerar helt, men rödvenfriskäng, rödvenhed och fårsvingeltorräng tillhör de vanligaste. Hävdgynnad flora i hagen är gökärt, bockrot, jungfrulin, gullviva, solvända, skogsklöver, sommar-

fibbla, blåsuga, slåttergubbe, jungfru Marie nycklar, prästkrage och knägräs.

Sammanfattande värdetext:

Blandlövhage vid sjön Törn med variationsrikt fältskikt med många vegetationstyper och arter. Vårdträd. Enstaka solitärträd i de öppna markerna.

45. Stångsmåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Stångsmåla i sydvästra delen av Vissefjärda socken omges av ett småbrutet och svagt kuperat odlingslandskap. Gårdarna ligger tätt i en klunga och i miljöerna ingår bl.a. ombyggda enkelstugor. I landskapet märks framför allt mångtaliga och mycket vällagda stenmurar. Utöver detta förekommer också odlings- och röjningsrösen.

Naturförhållanden:

Vid Stångsmåla finns hagmarker med så långt gången igenväxning att grässvålen är upplöst med lundflora och skogsflora.

Sammanfattande värdetext:

Samlad bybebyggelse i ett småbrutet och svagt kuperat odlingslandskap. Många och vällagda stenmurar samt odlings- och röjningsrösen.

46. Ebbamåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger i småkuperad terräng på moränsträckning som delvis skjuter ut i sjömarker. Bebyggelsen utnyttjas idag endast för fritidsändamål men här finns bl.a. en fin salsbyggnad med glasveranda och frontespis. Odlingslandskapet är igenväxande med inslag av stenmurar och röjningsrösen. I den norra delen har påträffats en ekstockbåt.

Naturförhållanden:

Vid Ebbamåla finns en björkhage som är svagt hävdad. Hagen består av ung björkskog (ca 10-20 år) med en krontäckning på 50 - 75%. Dessutom är buskskiktet mycket tätt bestående av björk, ek, en, ask och gran. Fältskiktet är hedartat och består till största delen av blåbär-lingonhed. Ljungen är ett karaktäristiskt inslag. Fårsvingelvariant av rödvenhed förekommer också. Mot sjön Halvtunnan finns bälten av pors-blåtåtelhed och fuktäng av blåtåteltyp. Hävdgynnade arter är slåttergubbe, blåsuga, jungfrulin, nattviol, jungfru Marie nycklar, prästkrage och kattfot.

Sammanfattande värdetext

Odlingslandskap med inslag av stenmurar och röjningsrösen. Hedartad björkhage med ett rikt fältskikt.

47. Sutaremåla

Klass 2

De kulturhistoriska förhållandena på platsen är inte kända.

Naturförhållanden:

Sutaremåla är en mindre by helt omgiven av skog. Byn är rik på ask. Mitt i byn finns en blandlövhage med ek och björk som domineranter i trädsiktet, som även innehåller bok och oxel. Buskskiktet är relativt tätt, men ungt. Ingen vegetationstyp dominerar i fältskiktet men rödvenhed och stagghed är vanligt förekommande. Blåbärslingonhed finns på tuvor. Slätter och betesgynnade växter i hagen är solvända, jungfrulin, gökärt, liten blåklocka, jungfru Marie nycklar, kattfot, nattviol, stagg och rikligt med slåttergubbe. I hagen finns grunden av en linbastu med tillhörande åker.

Sammanfattande värdetext

Blandlövhage med ett tätt buskskikt. Växtsamhällena är till stor del hedartade, med ganska många hävdgynnade arter.

48. Lekaremåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Två kilometer söder om Vissefjärda ligger byn Lekaremåla. Byn är liten och består av endast två gårdar intill den lilla Insjön som är genomflöde för Lyckebyån. Landskapet är småskaligt med stort inslag av lövskog. En av gårdarna är bebyggd enligt äldre mönster med specialbyggnader för olika funktioner, t.ex. stall, ladugård, fårhus och mejeri. I samma gårds mangårdsbyggnad, en parstuga, finns unika målningar från slutet av 1600-talet tillhörande det sydsvenska bondmåleriet. Odlingslandskapet är småskaligt med åkerholmar, odlingsrösen, terrasserade åkrar, mindre alléer och stentippar. Öster om byn finns en väderkvarn från 1790-talet. Inom objektet har tillvaratagits två flintyxor som visar på Lyckebyåns dalgångs betydelse för den tidiga bebyggelsen inom bygden.

Naturförhållanden:

Av det gamla kulturlandskapets naturliga fodermarker återstår numer endast spår. Områdets huvudsakliga naturvärden ligger i det stora inslaget av ädellövträd, bl.a. tre grova ekar och några lindar och almar som bär spår av tidigare hamling.

Sammanfattande värdetext:

By om två gårdar där den ena gården är bebyggd enligt äldre mönster med specialbyggnader för olika funktioner, t.ex. stall, ladugård, fårhus och mejeri. I gårdens mangård finns unika målningar från 1600-talet. Väderkvarn från 1790-talet i byns marker. Odlingslandskapet är småskaligt med åkerholmar, odlingsrösen, terrasserade åkrar, mindre alléer och stentippar.

49. Udden

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Gården ligger vackert på en utskjutande udde i Kyrksjön och söder om Vissefjärda. Mangårdsbyggnaden består av en större, lite herrgårdsliknande, salsbyggnad i två våningar och byggd under 1700-talet. På tomten finns också en magasinsbyggnad i liggande timmer med vällingklocka. Här finns större öppna betesmarker med enstaka röjningsrösen. Inslag av stenmurar finns. På uddens yttersta spets, som benämns Garpudd, skall enligt folklegenden ha stått ett slag mellan garpar och lokalbefolkningen.

Naturförhållanden:

Vid Udden finns en beteshage som saknar hävd och är kraftigt igenvuxen.

Sammanfattande värdetext:

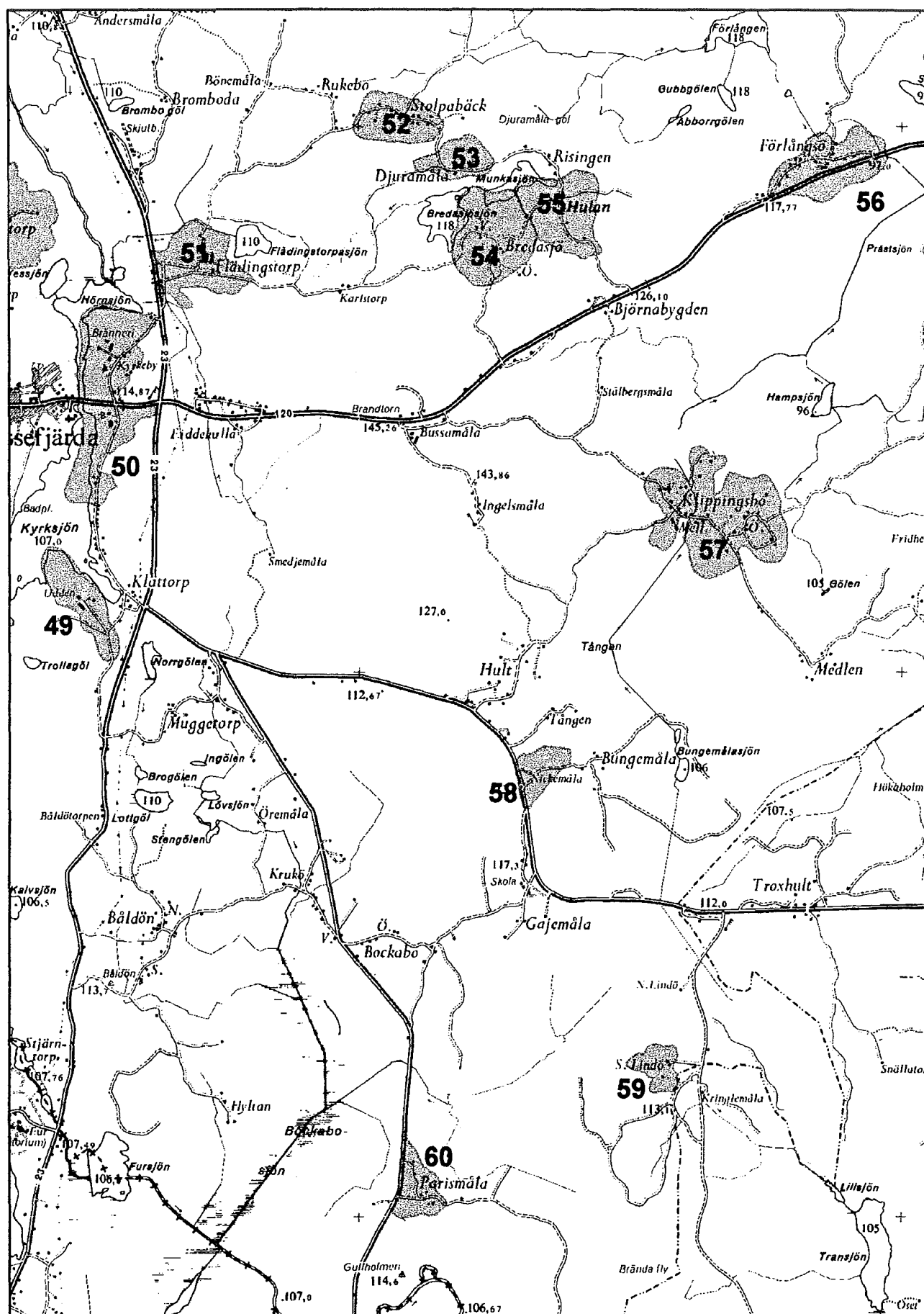
Mangårdsbyggnaden består av en stor herrgårdsliknande, salsbyggnad i två våningar och är byggd under 1700-talet. Magasin med vällingklocka. Stora, öppna betesmarker med enstaka röjningsrösen.

50. Kyrkeby

Klass 1

Kulturhistoriska förhållanden:

Kyrkeby ligger alldeles intill Vissefjärda samhälle men på motsatta och östra sidan av Kyrksjön. Intill 1870 var byn delad i två gårdar Norra och Södra Kyrkeby. Den södra gården ägdes mellan 1770 - 1870 av släkten Silverswärd och utgjorde då huvudgård i ett litet godskomplex som också sträckte sig utanför socknen. År 1870 införlivades denna gård av godsägaren och brännvinsfabrikören Th. A. Malmström som bebodde och drev Norra kyrkeby. Brännvinstillverkningen pågick från mitten av 1700-talet och ända fram till 1971. Bränneriets utrustning och samtliga byggnader finns kvar. Huvudbyggnaden består av en

större gulmålad salsbyggnad, uppförd ca 1850 och med en tvåvånings glasveranda med en mycket anslående snickarglädje och smårutor. Denna flankeras av två flygelbyggnader, en bostadsdel och en stalldel. Till gården hör ett 40-tal andra bostads- och ekonomibyggnader som i allmänhet är uppförda i mitten av 1800-talet. I landskapet finns talrika stenmurar och större ekar. Till området hör också Vissefjårdas hembygdsgård bestående av kyrkstallslängor i skiftesverk med sammanlagt 24 portar och vackert beläget intill kyrksjön.

Naturförhållanden:

Intill Hörnsjön vid Kyrkeby finns ett slätterkärr som vid inventeringstillfället ej var slaget då vattenståndet var för högt, men som annars slås årligen. I kärret står det glest med blåtåtel, andra vanliga arter är mannagräs, ältranunkel, hundstarr, vattenmåra och vattenpiört. Det finns dessutom en gödselpåverkad björkhage som på torrbackar med fårsvingeltorrängar hyser bl.a blåsuga, prästkrage, jungfrulin, liten blåklocka och stagg. I resten av hagen saknas indikatorarter, istället finns uppslag av nässlor, hundkåx, hundäxing och ängsgröe i en artfattig rödvenfriskäng.

Sammanfattande värdetext:

Två stora gårdar intill Vissefjårdasjön. Norra Kyrkeby har varit brännvinsbränneri fram till 1971 och bränneriets utrustning och samtliga byggnader finns kvar. Huvudbyggnaden består av en stor salsbyggnad, uppförd ca 1850 vilken flankeras av två flygelbyggnader. Till gården hör ett 40-tal andra bostads- och ekonomibyggnader som i allmänhet är uppförda i mitten av 1800-talet. I landskapet finns talrika stenmurar och stora ekar. Till miljön hör Vissefjärda kyrkstallar i skiftesverk.

Slätterkärr längs med Hörnsjöns östra strand, strax väster om Kyrkeby som var ohävdad vid fältkontrollen. Samt en i större delarna gödslingspåverkad björkhage med rester av naturlig betesflora i höjdpartierna.

51. Flädingstorp

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Den stora gården ligger i ett öppet och flackt odlingslandskap. Flädingstorp var tidigare säteri och tillhörde släkten Dalman på 1700-talet. Vid mitten av 1800-talet ägdes gården av släkten Raab och senare av familjen Malmström. I början av förra seklet fanns inom området en mängd byggnader varav endast kvarstår ett sädesmagasin. Dagens byggnader är främst uppförda under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Väster om gården finns en milstolpe och en äldre bro.

Naturförhållanden:

Vid Flädingstorp finns en blandlövhage på cirka ett tunland med björk och ek som vanligaste trädslag samt vildapel och asp med enstaka exemplar. Buskskiktet utgörs av en, gran och slån. Rödvenfriskäng utgör den vanligaste vegetationstypen med inslag av blåbärlingonhed i mörkare partier. Hävdgynnad flora består av gökärt, knägräs, slättergubbe, vårbrodd, blåsuga, stagg, bockrot och liten blåklocka. Mot vägen finns en stengärdesgård.

Sammanfattande värdetext:

Liten artrik blandlövhage som dessutom är välhävdad. Stor gård som tidigare var säteri i ett öppet och flackt odlingslandskap. Milstolpe och gammal bro.

52. Stolpabäck

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byns gårdar ligger på båda sidor av den gamla och slingrande byvägen. Bebyggelsen är utan några mer enhetliga miljöer och mangårdsbyggnaderna består främst av ombyggda parstugor och nyare salsbyggnader. Vägen kantas genom hela byn av en fin dubbelmur och till delar även alléer. I övrigt förekommer odlingsrösen men hävden i odlingslandskapet är

delvis dålig. I byn har påträffats järnslag vilken kan härröra från medeltida järnframställning.

Naturförhållanden:

Inga naturliga fodermarker återstår. Byns ängar och hagar har kultiverats eller gödslats. Ett femtontal träd (ask) bär spår av hamling. Sex av dessa står i en allé. Ett par grova ekar och en hamlad lönn är också inslag i lövträdsfloran.

Sammanfattande värdetext:

Bybebyggelse utmed gammal slingrande byväg vilken kantas av vällagda dubbelmurar. Odlingsrösen och slaggharp. Naturvärden i huvudsak knutna till äldre ädellövträd och bryn-effekter.

53. Djuramåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Bebyggelsen ligger väl samlad invid vägen och den östra delen har kvar något av sin släktbykaraktär som avläsas i kartmaterial före skiftesreformerna. Byggnadsbeståndet är av varierande utseende, men en stor del består av ombyggda enkelstugor och salsbyggnader. Inslag av skiftesverk finns i många av ekonomibyggnaderna. Kring gårdarna finns inslag av röjningsröseområden i betesmarkerna. Stenmurar och mindre alléer finns längs den gamla byvägen.

Naturförhållanden:

En askallé med ett tjugotal hamlade träd, varav en del nyhamlade, står utmed vägen i byn. Ett par grova ekar och en lönn är också markanta inslag i landskapet. Nere vid sjön finns en liten blandlövhage med vegetationstyperna rödvenäng, stagghed och blåbär-lingonhed representerade. Trädskiktet består av ek, björk, ask, lind och gran men är för tätt för att riktigt gynna den hävdindikerande floran. Några arter: gullviva, liten blåklocka, gråfibbla, backsmultron, ängsvädd knägräs och

stagg. Ett mäktigt flyttblock ligger mellan hagen och byn.

Sammanfattande värdetext:

Bybebyggelse utmed gammal byväg. Vägen kantas av stenmurar och små alléträd. Inslag av skiftesverk i flera ekonomibyggnader, röjningsrösen i betesmarkerna.

54. Bredasjö

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Bredasjö ligger i samma område och vid samma väg som ovanstående objekt. Gårdarna ligger relativt tätt längs den gamla vägen. Här finns tre renoverade parstugor samt ett par nyare salsbyggnader, alla färgsatta i rött /vitt. Inslag av skiftesverk finns i ekonomibyggnaderna. I det småskaliga odlingslandskapet finns talrika stenmurar och enstaka odlings- och röjningsrösen. Även en mindre allé märks. De tidigare öppna markerna är delvis i dålig hävd.

Naturförhållanden:

Vid Bredasjö finns en träd och buskbärande hagmark som vid inventeringstillfället kraftigt höll på att växa igen. Trädskiktet utgörs av lönn, ek, björk, ask och gran. Buskskiktet består av slån, hassel, en, björk och nypon. Rödvenfriskäng dominerar i den ställvis svagt gödslingspåverkade hagen. Men det finns även inslag av fårsvingelvarianten av rödvenhed och stagghed. Området hävdas av nöt och hävdtrycket betecknas som svagt-måttligt. Hävdgynnade arter är slättergubbe, blåsuga, liten blåklocka, vårbrodd, gullviva och gökärt.

Sammanfattande värdetext

Träd och buskbärande hagmark som vid inventeringstillfället var i behov av röjning, gallring och hårdare betestryck. Småskaligt odlingslandskap med talrika stenmurar samt enstaka odlings- och röjningsrösen.

55. Hulan

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger strax söder om ovanstående by och är liksom denna belägen längs den gamla byvägen. Bebyggelsen är föga enhetlig men inslag av enkelstugor liksom en reveterad parstuga finns i relativt ursprungligt skick. Mindre alléer förekommer och i den södra delen finns välhävdade betesmarker med röjningsrösen.

Naturförhållanden:

I området finns två ganska igenväxta hagar vilka hävdas svagt av nötdjur och hästar. Enstaka hävdgynnade arter som skogsklöver, bockrot, backsmultron, gökärt och gullviva finns kvar som spår efter gräsmarksepoken.

Sammanfattande värdetext:

Små alléer utmed byvägen, betesmarker med röjningsrösen.

56. Förlångsö

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger invid landsvägen mellan Vissefjärda och Kalmar. Landskapet är öppet med förhållandevis stor andel lövträd. Bykärnan har karaktären av släktby som var tydligare under det tidiga 1800-talet. I och med enskiftet glesades byn ut. Enstaka byggnader med hög ursprunglighet finns, bl.a. en parstuga. Välbevarade ladugårdar i skiftesverk finns också. Stenmurar ingår i miljön. Två äldre föregångare till nuvarande landsväg finns kvar och används fortfarande.

Naturförhållanden:

Söder om byn finns en hage som är igenväxt, med upphörd hävd. I byn står en ask-, lönn- och almallé. Ytterligare ett tiotal askar bär spår av tidigare lövtäkt.

Sammanfattande värdetext:

By med släktbykaraktär med välbevarade ekonomibyggnader. Stenmurar och delar av gammal landsväg.

57. Klippingsbo

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Den ganska stora byn ligger norr om den utdikade sjön Fäneln i ett kuperat landskap med stort lövträdsinslag. Byn har i början varit tydligt uppdelad i tre gårdsgupperingar varav en med släktbykaraktär. Idag ligger gårdarna utglesade från varandra. I byn finns enskilda byggnader av intresse, bl.a. flera välbevarade parstugor. Odlingslandskapet är relativt varierat och här finns flera mycket fina stenmurar, odlingsrösen, övergivna odlingsterrasser, mindre alléer tillsammans med ett gammalt vägnät.

Naturförhållanden:

Östra Klippingsbo ligger på en elliptiskt formad höjd. Söder om byn finns utbredda myrmarker. Det inventerade området som består av en björkhage ligger direkt väster om höjden. Förutom björk finns även lönn, lind och gran i trädsiktet. Busksiktet innehåller en, gran, nypon och hassel. Slätter och betesgynnade växter som påträffats är slättergubbe, blåsuga, ögontröst, gullviva, jungfrulin, knägräs, stagg och darrgräs. Vegetationstyperna utgörs av rödvenfriskängar och rödvenhedar till stor del.

Sammanfattande värdetext:

Stor tredelad by i kuperat landskap med fina stenmurar, odlingsrösen, övergivna odlingsterrasser, små alléer samt ett gammalt vägnät. Björkhage som är måttligt-välhävdat av nötkreatur. Rödvenfriskäng är den vanligaste vegetationstypen i den ganska artrika hagen.

58. Nickemåla

Klass 2

Kulturhistoriska förhållanden:

Ensamgården ligger i ett ganska öppet landskap på en östsluttning. Gårdsmiljön är relativt enhetlig med salsbyggnad och samtliga ekonomibyggnader färgsatta i rött/vitt. Kring gården finns välhävda betesmarker med röjningsrösen. Även dubbelmurar och mindre alléer förekommer.

Naturförhållanden:

Vid Nickemåla finns en ekhage och en öppen hagmark som tidigare brukats som slåtteräng. Ekhagen är fin med enar och storvuxna ekar som dominerar. Dessutom finns mer sparsamt björk, gran, hassel och vildapel. Den öppna hagmarken är mycket glest trädbevuxen. Här finns ask, björk, ek och vildapel. En dominerar buskskiktet men i södra delen finns också hassel, björk och slån. En fint utbildad fårsvingeltorräng dominerar de stora delarna i ekhagen, men även rödvenhed är vanlig. Den öppna hagmarken är till stor del gödslingspåverkad. Här är rödvenfriskängen dominant. Även inslag av stagghed förekommer. Hävdgynnade arter är bockrot, solvända, blåsuga, slåttergubbe, gökärt, jungfrulin, kattfot, backnejlika, knägräs, stagg, skogsklöver och vårbrodd.

Sammanfattande värdetext:

Ensamgård i ett relativt öppet odlingslandskap med välhävda betesmarker med röjningsrösen, dubbelmurar och små alléer. Gamla slåtterängar som numer betas. Ekhagen dominerar av storvuxna ekar och enar. Marken är i huvudsak torr-frisk med inslag från hedserien.

59. Södra Lindön

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

De två gårdarna som ingår i byn Lindö ligger i svagt kuperad moränmark. Mangårdsbyggnaderna består av ombyggda parstugor. Skif-

tesverk förekommer bland ekonomibyggnaderna. Odlingslandskapet är delvis dåligt hävdad, men ett fint område med ålderdomliga röjningsrösen finns strax sydväst om byn. Dessutom finns alléer och fina stenmurar varav en del dubbla längs de gamla vägsträckningarna.

Naturförhållanden:

Vid Södra Lindön finns en björkhage som till större delen är torr och hedartad. Björk dominerar trädskiktet. Tall och gran är också representerade. I buskskiktet växer en. Rödvenhed dominerar med inslag av stagghed och mot skogsbrynet blåbär-lingonhed. Ett litet kärr i västra delen domineras av vegetation av öppet sumpkärr. Nordöstra delen har högre krontäthet och domineras av rödvenfriskäng. Marken är välhävda och hyser arter som solvända, jungfrulin, blåsuga, kattfot, bockrot, gökärt, vårbrodd och stagg.

Sammanfattande värdetext:

Område med ålderdomliga röjningsrösen, alléer och välhållna stenmurar varav en del dubbla längs de gamla vägsträckningarna. Björkhage som till stor del är hedartad med björk som dominerande trädslag. Marken är välhävda.

60. Parismåla

Klass 3

Kulturhistoriska förhållanden:

Byn ligger i södra delen av kommunen och nära Blekinge. Landskapet är flackt med ett tämligen stort inslag av lövträd. Byn kan fortfarande betecknas som klungby men gårdarna låg tidigare tätare och två av dem blev utflyttningsskyldiga vid laga skiftet. Mangårdsbyggnaderna består av parstugor och salsbyggnader med varierande ursprunglighet. Odlingslandskapet är i varierad hävd men inslag av odlingsrösen och stenmurar finns. I bykärnan har påträffats en flintbit vilken kan indicera tidig bosättning i området.

Naturförhållanden:

Parismåla by är belägen invid sjön Törn och omgiven av barrskog. Området kring själva byn är fortfarande relativt öppet med ett trädskikt bestående av framförallt björk, men även av apel, ask, ek och lönn. På grund av igenväxning och gödslingspåverkan finns idag bara spår kvar av den hävdgynnade floran, som till exempel knägräs, knölsmörbloffa, stagg och vårbrodd. Stengärdesgårdar och trägårdesgård finns i området.

Vid Parismåla finns en liten blandlövhage som i fältskiktet utgörs av rödvenhed, rödvenfriskäng, stagghed, lågstarrfuktäng och fårsvingeltorräng. Trädskiktet utgörs av björk, asp och tall. Buskskiktet domineras av en med inslag av tall och gran. Området är måttligt hävdad med hävdgynnade arter som kattfot, bockrot, slättergubbe, blåsuga, vårbrodd, jungfrulin, jungfru Marie nycklar och gökärt.

Sammanfattande värdetext:

Klungby som omges av ett varierat odlingslandskap med odlingsrösen och stenmurar. Mindre kulturlandskap där de biologiska värden som är knutna till en välhävdad och ogödslad grässvål till största delen är utgångna.

Blandlövhage som trots sin ringa storlek är mycket variationsrikt med många hävdgynnade arter.

Index över bevarandeområden:

Allgunnås	48	Ingelsmåla.....	37	Skallebo.....	44
Anemåla	34	Ingemundebo	42	Skurebo	47
Bodaskog (Skogslund)...	33	Karamåla.....	55	Stekaremåla	53
Bredasjö	62	Karsamåla	46	Stolpabäck.....	61
Brinkabo.....	55	Klasatorpet.....	45	Strängsmåla.....	44
Buemåla	56	Klippingsbo	63	Stångsmåla	57
Bökevara	34	Knappsmåla	53	Sutaremåla.....	57
Djuramåla.....	62	Kyrkeby	59	Södra Lindön.....	64
Duvmåla	40	Lekaremåla	59	Tomeshult	33
Ebbamåla.....	57	Lida.....	48	Trollamåla	45
Enkoneryd	50	Lidahult.....	41	Törsbo	54
Flädingstorp	61	Mundekulla.....	42	Udden	59
Förlångsö.....	63	Nickemåla.....	64	Västra Stamphult.....	35
Gransjö.....	38	Norra Målaretorp	56	Östra Stamphult	37
Grimmagärde	40	Norra Åleberg.....	38		
Gusemåla.....	54	Parismåla	64		
Hamburg	42	Pellamåla	47		
Harebo	44	Piggsmåla	51		
Hermanstorp.....	38	Plaggebo	46		
Hovgård.....	55	Rammsjö.....	50		
Hulan.....	63	Rostock	41		
Huvudhultakvarn.....	35	Runnamåla.....	50		
Huvudhultaö.....	34	Rörsbo.....	53		
Högahult.....	35				

AKTUELLA MEDDELANDEN FRÅN LÄNSSTYRELSEN

1994:21	Utvärdering av kalkningen i Bruatorpsån
1994:22	Elfiskeundersökningar på miljöövervakningsstationerna i Kalmar län 1994
1995:1	Miljöatlas Öland
1995:2	Odlingslandskapet i Kalmar län, bevarandeprogram för Högsby kommun
1995:3	Taxinäringen efter avregleringen. En undersökning i Kalmar, Borgholms och Mörbylånga kommuner
1995:4	LSS-verksamheten i Kalmar län under 1994 i ett kommunalt perspektiv
1995:5	Utvärdering av kalkningen i Lyckebyån
1995:6	Utvärdering av kalkningen i Nättrabyån
1995:7	Utvärdering av kalkningen i Halltorpsån
1995:8	Vård av missbrukare. En uppföljning av LVM-ärenden i Kalmar län 1994
1995:9	Vegetationsmätningar i ängs- och hagmarker. En statistisk utvärdering av nålsticksmetoden samt diskussion kring artarea-analysen
1995:10	Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram för Torsås kommun
1995:11	Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram för Kalmar kommun
1995:12	Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram för Nybro kommun
1995:13	Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram för Vimmerby kommun
1995:14	Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram för Mönsterås kommun
1995:15	Ängslador/Madhus. Inventering 1994/95
1995:16	Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram för Oskarshamns kommun
1995:17	Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram för Västerviks kommun
1995:18	Odlingslandskapet i Kalmar län. Bevarandeprogram för Emmaboda kommun

